

Broj 103. svibnja, 2014.

GLASNIK

KOTORVAROŠKOG KRAJA

**Daj mi oči Gospodine, jaenije, prodornije:
oči koje se nadaju!**

Daj mi oči koje vide nadolazeća čudesa što će ih našem čovječanstvu učiniti tvoja svemoćna ruka; oči koje u bezznačajnim stvarima vide znakove tvoga prikrivena djelovanja što naš svemir vodi cilju; oči koje u sebičnom i okrutnom svijetu, u grijehu što se širi, vide i otkrivaju dobro, blagoet dobrote što se tiho razvija u njima; oči pred kojima se pružaju doduše prizori ljudske slabosti, ali koje ipak vide moć tvoje ljubavi što cvjeta unatoč grijesima, greškama i zabludama; oči koje u beskrajnoj boli čitava čovječanstva otkrivaju prikrivenu radoet i sreću što polagano raste zbog rođenja jednog savršena svijeta.

Jean Galot

Izdavač:

**Župni ured Rođenja B. D. M.
78220 Kotor Varoš
Tel./fax: 051 785 858
E-mail: mladi-kotorvaros@bhc.net
www.kotorvaroskadolina.com**

**Redakcija: Viktorija Baršić,
Luca Koroman, fra Anto
Šimunović, fra Petar Karajica,
fra Marko Bandalo, fra Zoran
Mandić, fra Stipo Karajica, fra
Vinko Jelaić, fra Stipo Marčinković**

**Glavni urednik: Fra Anto
Šimunović**

**Tehnička obrada: Viktorija Baršić
Lekturica: Luca Koroman**

**Tiraž: 500 primjeraka
Tiska: "ART Print" Banja Luka
Časopis izlazi dvomjesečno
Primjerak besplatan**

piše fra Anto Šimunović

Maškare

Jedan od događaja koji nam, dok razmišljamo o njemu, budi istinsku nostalgiju jest vrijeme poklada. Sjećam se, kad smo se kao djeca spremali u maškare izmišljali kako napraviti ili nabaviti masku da te ne prepoznaju. Malobrojni sretnici bili su oni koji su imali plastične ili gumene maske.

Uglavnom oko tjedan dana prije pokladnog utorka krenulo se po selu, a malo stariji su išli i u druga sela. Doček je bio različit. Ponegdje se dobije koji dinar, bombone, kolači, voće, a ponegdje ako ne uspiješ na vrijeme pobjeći i kanta vode za vrat. I sve je bilo u radosti. Sutradan zbrajaš dobitke i gubitke i planiraš dalje. A danas...

Mi smo i ove godine u našem kraju imali maškare. Od petka do ponedjeljka, jedna uporna grupa je obišla naš kraj od Vrbanjaca do Podbrđa zaustavljajući se na nekoliko točaka u svakom selu i pokušala prizvati uspomene... Osim što su bili počašćeni i obdareni u kućama koje su posjetili ove godine Zabrdci su pripremili poseban doček. Ranko Topalović i

Stipica Šimunović dočekali su maškare kod Rankove kuće s pečenim prasetom. Naravno, bili su pozvani svi iz sela. Hladnoća nije uspjela umanjiti ljepotu toga druženja.

Na samu pokladni utork, prema ustaljenom običaju, okupili smo se u župnom uredu na pokladnoj zabavi. Ocijenjene su i

nagrađene najljepše maske i grupe a svi nazočni smo se provescili u lijepoj i opuštenuj atmosferi. Za večeru su nas prasećim pečenjem častili Stipo Vidić (Efan), Nedimir Zeba (Dupli) i Ilko Grgić (Špic).

U prikladno vrijeme smo se razišli da možemo normalno započeti korizmu.

Čista srijeda

Korizma, vrijeme priprave za Uskra, započinje Čistom srijedom ili pepelnicom. Taj dan u Crkvi je zapovjedni post i nemrs. U liturgiji Čiste srijede u misi imamo obred pepeljanja (posipanje pepelom po glavi ili pravljenje znaka križa pepelom na čelu) iza homilije, uz riječi: „Sjeti se čovječe da si prah i da ćeš se u prah vratiti!“ ili „Obratite se i vjerujte Evanđelju“.

U korizmi mnogi vjernici čine djela pokore i odriču se nekih svojih poroka – cigarete, alkohol itd. To je lijepo, međutim Božja Riječ nas poziva da dadnemo ispravan smisao svoga korizmenog odricanja. Naše korizmeno odricanje treba služiti našoj vlastitoj izgradnji, vježbanju u krjepostima a također biti u korist izgradnje boljih odnosa s Bogom i bratom čovjekom. Neka moje materijalno odricanje osjete oni koji su u potrebi, a ne da uštedim koju marku jer nisam zapalio ili popio koju pivu...

Mi smo imali sv. mise po uobičajenom nedjeljnom rasporedu (Zabrdce u 9.30, K. Varoš u 11.00 i Vrbanjci 13.00), pa smo pepeljanjem i svetom misom započeli korizmu. Neka nam korizma uistinu bude pomoć u našem rastu u vjeri.

Put križa u Kotorišću

I ove godine imali smo Put Križa u Kotorišću. Središnja pobožnost korizmenog vremena je Put Križa. Križni put je pobožnost na spomen Isusove muke, od trenutka kada Isusa osuđuju na smrt do polaganje Isusova tijela u grob. Sastoji se od 14 postaja. Za svaku postaju, u crkvama ili na javnim mjestima postavljaju se slike ili kipovi s likovnim prikazima Isusove muke. Pobožnost je vrlo stara i potječe iz Jeruzalema. Nastala je tijekom hodočašća, kada su vjernici obilazili mjesta Isusove muke. Križni put su posebno promovirali sv. Franjo Asiški i franjevci, ali se tek u 18. stoljeću posebno proširila. U našoj župi mi smo imali pobožnost Put Križa pećkom. Posebno lijep i znakovit je Put Križa na petak uoči Cvjetnice u Kotorišću. Tako smo i ove godine krenuli od Crkvišta a završili kod Križa na vrhu Kotorišća, gdje smo

slavili i sv. Misu. Gospodin nam je podario lijep dan, pa je i Križ koji je obnovljen i svježe obojen na svoj način zablistao podsjećajući nas da osim svoje težine svaki križ ima i svoju ljepotu ako ga s Kristom nosimo.

Cvjetnica

Spomen na Kristov svečani i kraljevski ulazak u Jeruzalem i Nedjelja Muke Gospodnje podsjeća nas na ljudsku prevrtljivost i Božju neograničenu strpljivost s ljudima. U liturgiji, na početku Mise ulazimo u crkve u procesijama a u misnoj službi riječi spominjemo se Isusove Muke. U

primorakim mjestima i tamo gdje klimatski uvjeti dopuštaju rast maslina, maslinove grančice se blagoslivljaju i nose u procesiji.

U našem kraju, od davnina se koriste jelove grančice ukrašene cvijećem i imelom. One imaju poseban značaj za Hrvate katolike u

Bosni. Naime, za vrijeme turskog vladanja, kada je bilo zabranjeno kršćanima praviti križeve i označavati grobove svojih pokojnih križevima, kršćani su se dosjetili pa na uklesanim križevima na kamenim pločama dodali dodatne grančice te su bili poput jelovih grančica. To možemo i danas pronaći na starim kamenim pločama na mnogim našim grobljima koja potječu još iz turskoga vladanja Bosnom i Hercegovinom. U subotu prije Cvjetnice fra Murko Bundalo i Ivan Zeba - Glava sa Prisladina su donijeli jelove grančice - četru koje su u nedjelju podijeljene pred našim crkvama. Tom prigodom vjernici su dali i svoj dar za Misije. Na pučkoj Misi smo izvještaj o Isusovoj Muci - ove godine po Mateju - izveli smo dijaloški, posebno zahvaljujući članovima obitelji Ankice i Nenada Verić, kojima se i ovaj put zahvaljujem za njihov angažman u liturgijskim slavljenjima.

Veliki tjedan 2014.

Svečana proslava Vazmenog otajstva započela je Nedjeljom nruke gospodnje – Cvjetnicom. U Velikom tjedan, na veliku srijedu, u našoj katedrali Sv. Bonaventure, sa svojim biskupima svećenici naše biskupije sudjelovali su na sv. Misii posvete ulja i tom prigodom obnovili svoja svećenička obećanja.

Na Veliki četvrtak, spomen na Posljednju Večeru ili prvu sv. Misu, u našoj crkvi okupilo se oko 60 vjernika. Poslije SLAVE zahtjela su sva zvona i nisu se javila do slijedeće sv. Mise koja je bila tek na veliku subotu kad smo ušli u proslavu

USKRSA. Uz obećanje da će uvijek biti s nama kad smo okupljeni oko Njega Isus nas poziva na življenje ljubavi prema Bogu i bližnjemu što se najviše može vidjeti u našoj spremnosti na služenje. Nakon sv. Mise u tišini smo se razišli.

Na Veliki Petak bilo je nazočno 130 vjernika. Spomenuli smo se, prateći Božju Riječ, Isusove Muke, znaka i stvarnosti posvemašnje Božje ljubavi prema čovjeku i svijetu. Muku smo i ovaj put uz pomoć mladih iz obitelji Verić izveli dijaloški. Preporučili smo u sveopćoj molitvi Crkve sav svijet i sve naše

potrebe Gospodinu. Dok smo iskazivali štovanje križu, ljubeći ga, prikupili smo i svoje priloge za Sveta Zemlju. Nakon pričesti, u tišini smo se razišli svojim kućama.

Ipak, vrhunac proslave Kristovog Vazmenog otajstva je proslava Uskrsa. U večernji sat, u 20.00 sati, na Veliku ili šarenu subotu, započeli smo s blagoslovom ognja i službom svjetla proslavu Uskrsa. Božja Riječ u uskrsnom bdijenju vodila nas je prema najvećem događaju ljudske povijesti, Kristovom uskrsnuću. Kao što su Isusovi učenici postali istinski svjedoci njegove pobjede i mi smo pozvani da ovom svijetu svjedočimo svojim životom tu istinu – Isus je uskrsnuo, pobijedio je smrt, i mi to možemo ako budemo s njime životno povezani. Nakon sv. Mise, u radoanom raspoloženju smo se razišli noseći kući posvećenje koje smo blagoslovili na kraju sv. Mise.

Na sami dan Uskrsa sv. Mise su bile u župi Kotor Varoš – u Zabrdi u 9.30 i K. Varošu u 11.00 sati. Župljani župe Vrbanjci sa svojim župnikom u svojoj župnoj crkvi imali su sve obrede Velikoga tjedna u isto vrijeme kao i župljani župe Kotor Varoš.

Iako su nam okolna brda pokazivala snježni pokrivač, to ipak nije omele radost Uskrsa koja se osjećala po našim župama.

Radovi u crkvi Rođenja BDM Kotor Varoš

Kao što su mnogi vjernici, koji su došli za uskrse blagdane u naš kraj, mogli vidjeti, radovi u obnovi naše crkve polako napreduju. Hladnije vrijeme nije dopustilo da se završi polaganje drvenog poda u cijeloj crkvi. Ako Bog da, to će uskoro biti dovršeno. Mi ćemo pokušati ove godine završiti i svetište (oltar, ambon, sjedišta za svećenika i tabernakul), a vjerujemo da ćemo početi rješavati i sjedišta.

Svi dosadašnji poslovi su isplaćeni, a ima nešto i za daljnje radove, no kada se počnu raditi klupce, morat ćemo se malo potruditi i popratiti te radove svojim prilozima. Kako do sada nije izostala vaša podrška, ja se nadam da ćemo uspjeti privesti kraju obnovu naše „Kotorvaroške ljepotice“.

Blagoslov polja

Već u ovom uskrasnom tjednu, slaveći sv. Mise nakrsne osmine, na grobljima u Slatini, Čepku, Vrbanjima, i Sokolinama imali smo sv. Mise i blagoslove polja. Bog nas je ovih dana pratio svojim blagoslovom i obilnom kišom, što nas nije pomelo u zahvaljivanju na njegovim darovima i molitvi za naše potrebe, duhovne i tjelesne.

Tako ćemo i nastaviti s blagoslovima polja po našim grobljima. U nedjelju 11. svibnja imat ćemo blagoslov polja na grobljima u Bilicama (u 11.00 sati) i Orahovi (12.00 sati). Na Spasovo će biti blagoslov polja na groblju u Zabrđu i starom Rujevskom groblju u 11.00 sati. U subotu, 31. svibnja u 11.00 sati bit će misa i blagoslov polja na Petrušića groblju u Bašćini a u nedjelju 1. Lipnja bit će Misa i blagoslov na podbrtacom, Rokovu groblju. Misa i blagoslov polja na

groblju Šibovi i Novo Selo bit će u subotu, 14. Lipnja u 11.00 sati.

Ne trebam ni napominjati

koliko smo ponosni na vaš trud kod uređivanja naših grobalja. Hvala na vašem trudu i brizi.

Fra Anto Šimunović

Prodaja kolača u župi

Vjerovati znači „darovati srce“. „Sine moj“, kaže Isus, „daj mi svoje srce!“ (usp. Izr 23, 26). Tko daje srce, daje sve. Zato vjeruje onaj tko svoje srce pobornu podloži Bogu. Naprotiv, ne vjeruje tko svoje srce ne daje Bogu, a ako ga ne daje Bogu, nužno će ga dati đavlu, vjehu ili svijetu. Tko, međutim, radi tako, „bit će osuđen“ (Mt 16, 16).

Na Veliki četvrtak žene kotorsvaroško župe donijele su i pakirale kolače te organizirale akciju prodaje kolača u svrhu prikupljanja sredstava za najpotrebitije u župi. Kolače su ispekle marljivo ruke naših župljanki koje su uvijek spremne za pomoći. Akcija je izvanredno prihvaćena, te je sakupljen prihod od prodaje kolača u iznosu od 570 KM. Akciju su potpomogle i Ana Pezarić sa 10 E, Anka Jurić sa 5 E i Peja Jakić sa 20 E. Kolači su prodavani na Veli petak i subotu, a novac koji se

dobio od prodaje tih kolača namijenjen je onima koji su u potrebi u našoj župi.

Tom korizmenom akcijom se daje značaj nedjelji kao Danu Gospodnjem kada se okupljamo oko obiteljskog stola. U akciji su sudjelovale žene: Mandica Mandušić, Janja Barišić, Ankica Vetić, Borka Juričević, Ivka Juričević, Mira Juričević, Anđa Tomić, Viktorija Barišić, Luca Marković, Miladinka Marković, Jela Sakan, Štefica Kovač, Ana Antunović, Klara Nikolić, Slavica Stupić, Ana Matičević. Bogu hvala na daru spretnih ruku naših domaćica te velikodužnosti svih onih koji su kupnjom kolača sudjelovali ovoj akciji.

Nadamo se da će se za vrijeme iduće akcije, koja će biti najvjerojatnije pred Božić, u nju uključiti još više župljanki pečenjem kolača kako bi se moglo obradovati što više potrebitih.

Viki

Naš običaj šaranja jaja

U kotorsvaroškom kraju uz Uskrs vezani su različiti običaji. Većina njih se održala do danas. Najstarija tehnika šaranja jaja poznata po ovim prostorima je tehnika šaranja voskom. Iako je ta

tehnika teška i iziskuje strpljenje i vrijeme ipak se očuvala do današnjih dana a kako nam kaže naša Ana Šimunović-Cvićanka ona se prenosi s koljena na koljeno. Ona je to naučila od svoje majke a nada se da će i njena

djeca i unučad dalje prenositi i nastaviti sa ovom tradicijom.

Glavni pribor za šaranje jaja je pisaljka i pravi pčelinji vosak. Što je pisaljka tanja to su šare ljepše i bolje. Ana nam kaže da crta svašta, križeve, grančice, cvijeće, ponekad imena, a da je ovo zapravo prava umjetnost. Jaja se većinom boji u ljusci od crvenog luka, a kupaju se i druge boje za jaja i tkaninu ali ponekad i nisu dobre te boje.

U našem kraju na sam Uskrs poslije pučke mise biraju se najljepše našarana jaja. Žiri uvijek ima težak posao jer treba o toliko prekrasnih našaranih jaja izabrati ono najljepše.

Narodna nošnja koja je na Ani je njena vlastita izrada. Ona sama veze i šije našu narodnu nošnju a jalek koji je na njoj je djelo njene kćerke Mire.

Našoj Cvićanki želimo da još puno, puno godina održi ovaj običaj i da ga prenosi i širi među svojom djecom, unučadima i prijateljima prenoseći im onu najljepšu tehniku crtanja kao i tehniku izrade narodnih nošnji.

Viki

Uskrsna takmičenja i igre

Pisanica ili uskršnje jaje je bojom ukraseno jaje. Pisanice su simbol novoga života i Isusovog uskrsnuća. Tradicija je preuzeta iz poganskih naroda. U prošlosti, jaja su se bojala prirodnim bojama, a ta je tradicija i danas živa, uz to što se danas jaja bojeju i umjetnim jestivim bojama. Boje i motivi pisanica imaju simboličko značenje. U raznim djelovima svijeta postoji tradicija pisanica, a najviše na istoku Europe. Pisanice su osim simbola života bile i tradicionalan dar.

U našoj župi kao i svakog Uskrsa, organizirano je tradicionalno takmičenje u izboru najljepše našaranog jajeta. Ove godine prijavio se veći broj kandidata pa je žiri imao velikog posla jer je trebalo od tridesetak prekrasnih našaranih jaja odabrati troje, odnosno četvero.

Žiri u sastavu Luca Marković, Mare Miličić i Mate Kljajića ocijenio je da je najljepše našarano jaje Karmen Marković-Šramel koja je ispred župnog uroda dobila prekrasan kip Žalozne Gospe i knjigu, drugu nagradu osvojila je Ivka Vardić i dobila knjigu Hrvati u Kotor Varoši i još jednu knjigu, treću nagradu je osvojila Ivka Burić koja je dobila knjigu, bocu vina, majicu i kapu a četvrtu utješnu nagradu osvojila je Luca Marković supruga Jože koja je dobila također knjigu i slatkiše, te mali ručno izrađen križić koji je za utješnu nagradu donirao naš Mato Kljajić.

Dobru zabavu upotpunile su i neke tradicionalne uskrsne

igre. Za najmlađe da se i one zabave pobrinuli su se Petar Verić i Marko Marković koji su napravili stazu za najmlađe koji su se takmičili u nošenju jajeta u žlici. Atmosfera je bila odlična. Djeca su uživala u predstavi. Pobjedila je Katarina Šimunović, druga je bila Josipa Marković a treći Ivan Šimunović. Nagrade su bile 30, 20 i 10 eura a sponzori su bili kao i prošlih godina Ekipa mladih iz Walse na čelu sa Željkom Jelučićem.

Viki

Kotličjada u Kotor Varošu

Povodom 24. aprila Dana općine Kotor-Varoš, Sportsko ribolovno društvo Kotor-Varoš, u suradnji sa općinom Kotor-Varoš, Lovačkim udruženjem "Uzlomac", Lovačkim udruženjem "Jelovica" i Lovačkim udruženjem "Borčiči", organiziralo je tradicionalnu "Kotličjadu Kotor-Varoš 2014." 27.04.2014.godine (nedjelja) sa početkom u 08,00 časova na lokaciji Bjelina.

Riječ je o gastronomskoj manifestaciji, na kojoj se ekipe takmiče u spremanju najboljeg lovačkog i ribolovačkog kotlića. Od 69 ekipe sudjelovalo je 48 lovačkih i 21 ribolovačkih.

Na ovoj manifestaciji sudjelovao je i naš Župni ured. Naš majstor koji je spremao kotlić Gile - Igor Mandušić osvojio je drugo mjesto u spremanju najboljeg lovačkog kotlića. Baš smo bili ponosni kad je prozvao broj 1. broj prijave župnog ureda.

Igor je sada verificirani majstor za spremanje kotlića pa

ako tko prvi kakvu feštu tu je majstor Gile.

VJK

ŽUPA VRBANJCI

Radovi u župi Vrbanjci

Radozna vijest je da je u drugom mjesecu zamijenjen krov na župnoj kući i uredu sv. Franje Asiškog u Vrbanjcima. Firma „Komotin“ iz Jajca je uspješno izvršila radove. Zamjenu krova omogućilo je Ministarstvo za izbjegla i raseljena lica RS koje je doniralo sredstva u tu namjenu. (15.000 KM)

Vjerujem da će svim vjernicima vrbanjake župe to biti na ponos jer iako nas je malo ostalo možemo pokazati snagu jedinstva, te ljubav prema rodnoj grudi, domovini i crkvi. Još smo nešto projekata pisali pa se nadamo da će se uspjeti skupiti još sredstava koje bi iskoristili za promjenu stolarije na župnom uredu i vjeronaučnoj sali.

fra Marko Bandalo

Veliki Tjedan u Vrbanjcima

Ovogodišnji Uskrs očekivali smo ponosni i radosni najprije zbog veličine i važnosti toga blagdana u našem kršćanskom životu

I ove godine su održani obredi Velikog tjedna i Vazmenog bdijenja. U obredima Velikog četvrtka sudjelovao je lijepi broj naših vjernika, a na Veliki petak i subotu nazočio ih je veći broj. Čitala se i Muka (hvala čitačima, osobito Mariji Tereziji – piscu, i Ani Pilišić-Pilatu). U prijepodnevnim satima imali smo blagoslov jela u našoj crkvi.

Na dan Uskrsa radosno smo slavili svetu misu u nazočnosti većeg broja vjernika.

Isto tako treba pohvaliti Ivanka Zebu, koji se prihvatio financiranja prednje strane grobljanske ograde na groblju sv. Marko – Luke čiji su radovi u tijeku.

U ovim blagdanskim danima i pripremama za blagdane pritekli su mi

u pomoć osobito Čičo, Ana, Marija Tereza i Bva Marija. Njima hvala, a i svima ostalima koji su nastojali i pomagali da u ove velike dane sve proteče u redu.

fra Marko Bandalo

ŽUPA SOKOLINE

Nastavak radova

Nastavljeni su pripremni radovi za asfaltiranje kroz Sokoline prema Skender Vakufu. Prema izjavi odgovornih koji rade u firmi Putevi, smatraju da će se u naredne dvije godine završiti kompletan put od Kotor Varoša – Sokolina prema Skender Vakufu. Radovi teku prema predviđenom planu.

U Sokolinama asfalt prolazi jednim dijelom preko crkvenog dvorišta.

Asfaltiranje preostalog dijela puta imalo bi veliki ekonomski značaj, ne samo za dvije općine nego i za širu regiju jer se skraćuje putni pravac Banja Luka - Sarajevo (preko Borja) za 41 kilometar.

fra Marko Bandalo

Sveta misa za žrtve rata

U subotu, 22. veljače u crkvi Sv. Kristofora u Stuttgartu Wangen slavljena je Sveta misa za poginule i nestale Hrvate, žrtve II. svjetskog rata, poraća i Domovinskog rata na području Kotor Varoša. Misno slavlje predslavio je župni vikar iz župe Sv. Marije Anđeoske iz Sesvetske Sopnice kod Zagreba fra Stipo Karajlić, a suslavili su voditelji Hrvatske katoličke zajednice Stuttgart Bad Cannstatt fra Jure Zebić, profesor teologije i komunikologije u Sarajevu dr. fra Drago Bojić i još trojica franjevac.

U uvodu u Sveta misu između ostalog fra Stipo je ustvrdio: „Drugi

svjetski rat i poraće bili su najteže razdoblje u povijesti hrvatskog naroda u BiH. U razdoblju od 1941. do 1952. u BiH je, prema dostupnim podacima, smrtno stradalo 160 katoličkih svećenika i 9 časnih sestara. U II. svjetskom ratu i poraću stradalo je oko 10% hrvatskog puka. Godina 1945. bila je najteža. Samo u toj godini ubijena su 104 svećenika na području Bosne i Hercegovine, a u Kotor Varošu ubijeno je i nestalo oko 600 Hrvata katolika. Toliki broj smrtno stradalih nije slučajnost, nego dobro isplanirano uništenje jednog naroda i njegove vjere. Narod koji

ima vjeru u Boga, koji ima dušu, umstoć svim iskušenjima i slabostima, svim križevima i progonima, zatiranjima i mučenjima, ne može se ubiti ni uništiti“, kazao je fra Stipo.

Misi su nazočili članovi Udruge Kotorvaroških Hrvata iz Zagreba, i nekih od obitelji žrtava rata i poraća iz kotorvaroške doline, a misu su uveličali svojim skladnim pjevanjem i članovi misijskog zbora pod ravnanjem Ivana Bošnjaka.

Nakon mise u prepunoj dvorani Hrvatske katoličke zajednice Stuttgart, a u organizaciji kotorvaroških Hrvata, predstavljena je knjiga „Hrvati u Kotor Varošu“, koju su povodom 20. obljetnice srpske agresije na Kotor Varoš, uredili prof. dr. Ivo Pranjković, fra Stipo Karajlić i Luka Vиноjčić. Knjiga u 17 poglavlja donosi zapise o događajima tijekom Drugoga svjetskog rata i Domovinskog rata u kotorvaroškom kraju. Imena svih žrtava poginulih u dva rata objavljena su po prvi put na jednome mjestu. Vrijedni autori knjige su u zadnjih nekoliko godina prikupljali podatke o događajima i žrtvama koristeći zabilježke iz sve tri kotorvaroške župe: Sokoline, Vrbanjci i Kotor Varoš. Župne matice, arhivski podatci te provjera podataka na terenu su samo neki od izvora kojima su se služili autori ove knjige kako bi upotrijebili podatke o poginulima i nestalima iz ovog kraja.

Uvodni govor o knjizi i njezinome značenju održao je profesor teologije i komunikologije u Sarajevu dr. fra Drago Bojić, koji se osvrnuo na povijesno i stvarno značenje ove knjige. Prema njegovim riječima ova knjiga je samo pokušaj donošenja istine o događajima koji su se zbili na ovim prostorima. Ta istina je svima potrebna kako bismo se suočili sa strašnim zločinima, kako bismo zapamtili što se dogodilo i kako bi kroz to sjećanje mogli moliti Boga da nam pomogne opovrgnuti onima koji su na nasilan način prekinuli živote velikoga broja nećudnih Kotorvarošana. U knjizi su zapisana imena svih Kotorvarošana koji su umrli nasilnom smrću.

Prof. Zoran Piličić, ratni zapovjednik Prve bojne HVO-a i predsjednik Udruge veterana Domovinskog rata Kotor Varoš, u svom obraćanju je istaknuo kako su brojni stradali u logorima i u raznim vojscama i na raznim ratištima, podajetivki nazočne i

na žrtve komunističkih progona i kako je to sve zabilježeno u ovoj svojevrsnoj monografiji Kotor Varoša i kotorvaroškog kraja, jer sadrži niz iscrpnih i dragocjenih podataka.

Osim prof. Bojića i Piličića, nazočnima su se obratili i u ime domaćina i organizatora ovog skupa Pero Vidović i Anto Pezerović, zatim voditelj HKZ Stuttgart fra Jure Zebić i još dvojica autora knjige fra Stipo Karajica i Luka Vинојčić. Fra Stipo se u ime autora i priređivača osvrnuo na sadržajnu dimenziju ove knjige. Naveo je kako je iz podataka navedenih u knjizi jasno vidljivo da je većina Hrvata u BiH za vrijeme oba rata ubijena od strane partizana i srpskog agresora, a pokazalo se da je broj poginulih u kotorvaroškoj općini puno veći nego što se do tada mislilo. Nikada do sada službena historiografija nije zabilježila neke od strašnih zločina u Kotor Varošu. Osvrnuo se i na sadašnje stanje i istaknuo, kako je

do rata u Kotor Varošu živjelo 10.700 vjernika Hrvata, a sada ih ima samo 226, od kojih mnogi i dalje doživljavaju nevolje, torture i omalovažavanja. Knjiga je rezultat višegodišnjeg zajedničkog rada na prikupljanju brojnih i do tada nezabilježenih informacija, podataka i da će knjiga sigurno biti dobar temelj i inspiracija mlađim Kotorvarošanima za daljnja istraživanja, kazao je fra Stipo Karajica, posebno zahvalivši svima koji su pridonijeli objavljivanje ove knjige, i naglasio da postoji mogućnost ponovnog izdanja knjige ukoliko bude potrebe za tim. Svi oni koji pronađu netočne ili nepotpune podatke mogu se obratiti jednome od autora, pa će takvi podaci biti ispravljani u drugome izdanju. Knjiga se može nabaviti u Župnom uredu Kotor Varoš, Franjevačkom samostanu Sv. Luke Jajce i Udruzi Kotorvaroških Hrvata Zagreb.

Antita Toveić

Knjiga Hrvati u Kotor Varošu

Govori dragih na predstavljanju knjige Hrvati u Kotor Varošu: profesorica Lada Badurina, prof. Vlado Pavičić i prof. fra Drago Bojić

Prof. Lada Badurina o knjizi „Hrvati u Kotor Varošu“, održano 8. prosinca 2013. godine u Göppingenu:

Knjiga „Hrvati u Kotor Varošu“ ne samo da je lijepo i brižljivo opremljena nego je i vrijedna i iznimno zanimljiva. Bogata je podacima o starijoj i novijoj prošlosti Kotor Varoša i cijelog kotorvaroškog kraja, no osim neupitne dokumentarističke vrijednosti nosi i jak (neprikriven) emotivni naboj.

Umjesto o povijesti nastanka knjige Hrvati u Kotor Varošu – a tu su povijest svojom ustrajnošću i željom da se patnja i sva stradanja hrvatskoga naroda ne zaborave ispisivali njezini sutori, priređivači i urednici – predstaviti ću prvo sadržaj, osnovnu strukturu knjige.

Središnji dio knjige – upravo njezinu jezgru – čini poglavlje Povijesno-memorijski zapis o kotorvaroškim Hrvatima. Uistinu, ovdje je

riječ o povijesnoj memoristici iz pera Luke Vинојčića. Iznose se osnovni podaci o starijoj i novijoj povijesti kotorvaroškog kraja, o Katoličkoj crkvi u njemu (župe Kotor Varoš, Sokoline i Vrbanjci) s popisom pastoralnog svećenstva od polovice 18. stoljeća do naših dana, no težište je ipak na memoriranim zapisima, sjećanjima vezanima uz događaje koje paritimo: srpsku agresiju na kotorvaroški kraj. Osim iscrpna opisa bolnih događaja koji su se neumoljivo nizali od ranog jutra 11. lipnja 1992. godine, donosi se popis u srpskoj agresiji stradalih i ubijenih Hrvata s osnovnim podacima o njima, odnosno o načinima na koje su stradavali (ukupno čak 174 imena!). Tim bolnim imenikom žrtava ne ispisuje se samo novija povijest kotorvaroškoga kraja; ispisuju se i osobne povijesti, povijesti vlastitih obitelji. Vjerujem da

će mnogi od vas – nažalost – na tom popisu naći i imena svojih bližnjih: roditelja, braće, sestara, dragih susjeda..., pa da će stoga i poželjeti imati knjigu s bolnim svjedočanstvom u vlastitoj knjižnici.

Prvo poglavlje – Kotor Varoš u franjevačkim ljetopisima, povijesnim spisima i putopisima – donosi, u izboru prof. Ive Pranjčkovića, ulomke iz djela fra Nikole Lašvanina, fra Jake Bahtića, fra Antuna Kneževića, fra Josipa Markušića, Ivana fra Franc Jukića te fra Jeronima Vladoića. Bilo da se u njima spominju pojedini stanovnici toga kraja (konkretno iz Kotora), tj. događaji u kojima su oni bili akteri, bilo da se opisuju za hrvatski živalj teško stanje koje je vladalo u kotorvaroškoj dolini, zapisi koji široko obuhvaćaju razdoblje od prve polovice 18. stoljeća (u Ljetopisu fra Nikole Lašvanina spominje se izvjesni fra Jero iz Kotora.

Knjiga Hrvati u Kotor Varošu

u vezi s godinom 1732) do vremena austrougarske okupacije (u kronološkom slijedu zadnja se bilješka odnosi na sam kraj austrougarske uprave – 1917. godinu; riječ je o dopisu koji je bio uistinu grub odgovor Zemaljske vlade na priziv fra Josipa Markulića na žetoku kaznu kojom je kažnjen knez Stipo Josipović iz Zabrda zbog navodnog utajivanja žita). Svi nam ti zapisi – kao i oni o događajima kojima smo mogli svjedočiti – pomažu u spoznaji kako je svaka povijest u konačnici ispisana od niza pojedinačnih sudbina. Ono što se kasnije pamti, o čemu se uči iz knjiga i u školama, to su sljedovi međusobno isprepletenih, do neprepoznatljivosti združenih ljudskih priča.

Za poglavlje Kotorvaroški Hrvati – žrtve Drugog svjetskog rata i poraća sami će urednici reći da je „u ovom trenutku najiscrpniji mogući popis onih Hrvata kotorvaroškog kraja koji su u tom ratu poginuli, ali i onih koji su (posebno poslije rata) bili zatvarani odnosno na posebno okrutan način mučeni u samom ratu ili poslije njega“.

Sljedeće poglavlje Kotor Varoš u hrvatskome tisku 1990–1996. prenosi četiri priloga objavljenih u navedenom razdoblju u hrvatskome tisku (dva u Glasu koncila, po jedan u Večernjem listu i Svjetlu riječi). Ukratko, vapaji su to Kotorvarošana za spas njihova kraja.

U poglavlju Kotorvaroške narodne pjesme objavljuju se pjesme što ih je na svom putovanju Bosnom i Hercegovinom 1874. godine u tom kraju skupio pjesnik, sakupljač narodnog blaga, putopisac, političar i župnik u Podgori Mihovil Pavlinović.

Posebno se potrebne priče mogu pročitati u poglavlju Iskazi, svjedočanstva i pozdravni govori (latina o stradanju, mučenju i nehumanim postupcima Srba prema Hrvatima i Muslimanima na području Kotor Varoša). Uz opširno svjedočenje kotorvaroškog Hrvata Viktora Grgića o tuzama koje je morao podnijeti od strane Srpskih obrambenih snaga to tome kako su mn ubijena braća iznimno su dirljive priče (ustvari svjedočenja) triju Muslimanki, koje su bile žrtve upravo zvjerskih silovanja.

Sadržaj je knjige simbolično

zaokružen spomenom na recentan događaj – otvaranjem spomenobilježja hrvatskim stradalnicima u povodu obilježavanja 20. obljetnice srpske agresije. Uz fotografije koje podsjećaju na taj dan, objavljuju se i pozdravni govori izrečeni prigodom svečana obilježavanja inače tužna datuma.

I što reći pri kraju? Teško se osti dojamu da je ovom knjigom ispisan još jedan djelić povijesti (starije i novije) života Hrvata u Bosni i Hercegovini. Od turskih vremena preko austrougarske okupacije i nerijetko mučna jugoslavenskog razdoblja oni stradavaju, ali i žilavo opataju! I koleri, i (h)ospicama, i Turcima, i velikorarbima usprkos! No osim te žilavosti zadivljuje još nešto, a da se to iščitati iz ovdje objavljenih zapisa: unatoč zločinima koji su nad njima izvršeni nisu oni preplavljeni mržnjom; svjedočeći o zlodjelima ne mogu prikriti nevjerlicu, zgranutost nad time što im rade dojučerašnji komšije, ali ne zaboravljaju pritom istaći kako su dobri komšije još do nedavna bili. Odlikava se u tome i dobar kršćanski duh hrvatskoga življa i, upravo, životna filozofija bosanskih franjevsaca, koji ga u svim tim viševjekovnim nedaćama prate.

Naposljetku, a ne manje važno, želim spomenuti da pred sobom imamo iznimno lijepu knjigu, uzborno grafički i likovno uređenu, s lijepom naslovnicom na kojoj se ističe nova

kotorvaroška crkva u svojoj dostojanstvenoj eleganciji i profinjnosti. Nisam stručnjak za arhitekturu, ni za sakralnu umjetnost, nisam vidjela (osim na fotografijama) staru crkvu, ni onu novu 1992. zapaljenu, ali sam uistinu ostala impresionirana prozračnošću i upravo savršenim proporcijama još nedovršena zdanja nove crkve u Kotor Varošu. Željela bih vjerovati da je i ona najava neupitne budućnosti Hrvata u tom kraju.

*Prof. dr. sc. Vlado Pančić
Filozofski fakultet, Zagreb*

Predstavio sam mnoštvo knjiga, održao nekoliko tisuća govora, ali ne sjećam se da mi je ikada srce ovako brzalo kao večeras dok vas srdačno pozdravljam. Živjeli! Neka vas Bog blagoslovi dobrim zdravljem i povratkom u dragi kotorvaroški zavičaj!

Od srca sam prihvatio predstavljajuće knjige Hrvati u Kotor Varošu. Moja neodgodiva obveza. Dužan sam Kotorvaroženima i za svoju sudbinu. O tome na drugom mjestu.

Nemir i duboka bol (neizmijerna bol!) pratili su čitanje ove izvršno priređene knjige koja je spomenik opustošenom i izgubljenom, nekadašnjem prekrasnom zavičaju, velebn i bolan spomenik užasavajućoj tragediji kakva nije zabilježena u povijesti hrvatskoga naroda u tom dijelu naše drage Bosne. Etnocid. Kulturocid. Genocid. Neka svim žrtvama Bog podari pokoj vječni!

Gledajući knjigu u cjelini, vrlo cijenjeno uredništvo (prof. dr. sc. Ivo Pranjković, fra Stipo Karajica i Luka Vинојčić) zaslužuje najljepše i najsrdačnije čestitke za obavljenu posao. Vrlo je težak posao bio, neizmijerna muka pisanja i uređivanja tekstova u kojima se istodobno prikazuje tragična povijest i ljepota nezaboravljenog zavičaja, dična hrvatska kulturna baština, sakralni spomenici i narodne pjesme – istodobno s neizmijerno bolnim svjedočanstvima o užasnim ubijanjima, zatiranjima, morenju Hrvata i Muslimana (Bošnjaka) u Kotor Varošu. Unatoč tome ova knjiga ne uzvraća mržnjom nego buđenjem nade i jačanjem vjere.

Glavna joj je svrha oplemenjivanje i poticanje svesrdne ljubavi prema bližnjem, svakom čovjeku, ali i hrvatskoga domoljubija i rodoljubija. Bit će ova knjiga vječno nadahnuće bistroga hrvatskoga gledanja u budućnost, zato mi je dužnost - krišćanski izraziti veliku radost što je otisnuta.

Nije teško doći do zaključka da je jedna od najboljih zavičajnih hrvatskih monografija. Stvorili su je iznimno sposobni Kotorvarošani - u istinskome stvaralačkom zanosu. U ljubavi prema zavičaju - uporno su prikupljali činjenice, erpali iz svih izvora do kojih su mogli doći. Pozorno i uzorno su pisali, iznjjansirano skladali knjigu koja zaslužuje najbolju ocjenu.

Priredio ju je jedan od najboljih današnjih poznavatelja hrvatskoga jezika, istaknuti hrvatski znanstvenik, vrhunski jezikoslovac, najbolji stručnjak za hrvatsku rečenicu, hrvatsku skladnju ili hrvatski tekst: gospodin prof. dr. sc. Ivo Pranjković.

Neizmjeran je doprinos velečasnog fra Stipe Karajice. Nije lako pronaći prikladne hrvatske riječi za najljepšu pohvalu njegove radnosti, požrtvornosti, pronicljivosti, analitičnosti, sustavnosti i uredničkog umijeća. Svaka čast i hvala, škovani fra Stipo!

Gospodin Luka Vинојić također zaslužuje najljepše pohvale i zahvala. Uložio je velik trud, oteo od zaborava mnoštvo povijesnih činjenica. Osobito je dojmjljiva njegova iskrenost, otvorenost prema povijesnoj istini, ali i sugestivnost da će ružna, tragična prošlost poroditi ljepšu, bolju budućnost.

Zasigurno su iznimnoj vrijednosti ove monografije pridonijeli i mnogi drugi. Malo je vremena za izražavanje dužnih pohvala. U ovoj prigodi jednostavno od srca - svima: najljepša hvala!

Potiče ova knjiga na izricanje nesvagađasnijh tvrdnji jer nesvagađasnija jest. Svako poglavlje ili svaki dio skladan je prema klasičnim strukturama: razgovijetan, a dojmjljivom stupnjevitosti i postupnošću izlaganja te prikladnom argumentacijom. Sve te početne dojmove potvrdila je sustavna raščlamba: od panna čitanja, motrenja

alika, razmišljanja, usporedbi pa do zaokruživanja odlične ocjene.

Prvo poglavlje Kotor Varoš u franjevačkim ljetopisima, povijesnim spisima i putopisima - uzoran je pregledni znanstveni rad Ive Pranjkovića. Izvršno je predstavio, kao što se može pročitati u Proslavu, i poglavlje Kotor Varoš u hrvatskome tisku 1990-1996. te poglavlje Kotorvaroške narodne pjesme.

Suze i ponos zasigurno će pratiti razgledavanje duboko dojmjljivoga oslikanog poglavlja Sakralni objekti u Kotorvaroškoj dolini. Ne postoji čovjek - čovjek - koji se neće rasplakati dok polako čita poglavlje Iskazi, svjedočanstva i pozdravni govori.

Vraćam se ponajprije na treće poglavlje Kotorvaroški Hrvati - žrtve Drugoga svjetskog rata i poraća. Najiscrpni je popis Hrvata kotorvaroškoga kraja koji su život izgubili u tom ratu i nakon toga rata, okrutno mučeni i ubijani. Uzorno je to poglavlje za priređivanje takvih popisa svakomu hrvatskom kraju, općini, gradu, cijeloj Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, cijelom Hrvatstvu.

Za kraj sam ostavio najopečnije, drugo poglavlje Povijesno-memoarski zapisi o kotorvaroškim Hrvatima - koje je očito zajednički veliki uspjeh cijeloga uredništva i recenzenta, kako se može zaključiti iz Proslava. Privući će veliku pozornost, osobito završni dijelovi toga poglavlja: Stanje u Bosni i Hercegovini pred početak rata 1992., Srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu, Hrvatske žrtve tijekom srpske agresije i Vrijeme poslije Daytonskog sporazuma. Izvršna usustavljenost. Objektivnost. Studioznost. Potkrijepljenost sigurnim dokazima iz neprijepornih povijesnih izvora. Svjedočanstva sudionika događanja: civilnih žrtava, svećenika, žena, mladih djevojaka, mladića, branitelja. Iznjjansiranost podataka čini ga izvrnim poglavljem. Jasni, čvrsti i duboko dojmjljivi zaključci. Nema dvojbe, pravim riječima i pravim slikama uvjerljivo su Kotorvarošani predstavili posebice

najstrašnije dane.

Bili bismo još zadovoljniji da je "ponešto" (!) konačno objašnjeno. Međutim, vjerujem, uredništvo nije došlo do neprijepornih povijesnih izvora. Za novo izdanje - želio bih dopunu završnih dijelova ovoga poglavlja - i to odgovorima na pitanja koja sam otodavno postavljao najmoćnijim Hrvatima. Ticala su se sudbine Hrvata u Kotor Varošu.

Neosporno je ova knjiga plod vrhunskih sposobnosti i umijeća, ali i ljubavi, domoljubija, vjere i uzorne ljudskosti. Sugestivnim porukama i poukama bit će pomoć, uz Božju pomoć, na vjetrometini ovoga svijeta. Iskrište je nada. Bljesak iz pepela kotorvaroškoga kraja. Usmjerimo ga na budućnost!

Svima koji su doprinijeli pripremi i tiskanju ove knjige - još jednom - najljepša pohvala, najsrdačnija zahvala i najsrdačnije čestitke.

Dragi prijatelji, najljepša hvala na pozornosti!

Planje povijesti nikad ne završava

Knjiga (monografija) Hrvati u Kotor Varošu. Povodom 20. obljetnice srpske agresije na Kotor Varoš, objavljena prošle godine, pokušaj je da se na jednom mjestu predstavi povijest hrvatskog naroda u ovome kraju. Uz monografiju Ante Slavka Kovačića Katolici u kotorvaroškom kraju iz 1989., čiji dijelovi su ušli i u ovu monografiju, ova je monografija od iznimne važnosti za kotorvaroški kraj, ali je i važan dodatak povijesti Hrvata (i katolika) u Bosni i Hercegovini i ukupnoj bosansko-hercegovačkoj povijesti.

Bosansko-hercegovačko društvo i uopće društva nastala raspadom bivše Jugoslavije obilježena su simptomom „viška povijesti“. Pseudopovijesne interpretacije prošlosti južnoslavenskih historiografija, u svim svojim provenijencijama i varijacijama, proizvele su i svakodnevno proizvode „višak povijesti“ - povijesti koja se nije dogodila i koja je opterećena mitološkim interpretacijama.

Knjiga Hrvati u Kotor Varošu

Promatrana u tom kontekstu ova monografija nastoji ostati vjerna povijesnim događajima i interpretirati ih unutar njihova povijesnoga konteksta s onu stranu suvremenih mitoloških nacionalnih i konfesionalnih interpretacija.

Bosansko-hercegovačko društvo u cjelini ali i pojedine stranke, vjerske i kulturne zajednice pate od „sebenciznosti“ (L. Lovrenović). Vrlo malo se zapravo zna o sebi i o svojoj vlastitoj povijesti, a i ono što se zna, znanje je koje je nesređeno, dekontekstualizirano, skup međusobno nepovezanih (dez)informacija kojima se operira u pseudohistoriografskim natjecanjima o alavnijoj i dužoj povijesti. Historiografska znanost je u Bosni i Hercegovini ideologizirana, opterećena mistificiranim i mitološkim konstrukcijama koje su proizvele akademske srpske, hrvatske i bošnjačke elite. Uzeta u cjelini, ova monografija izmiče i te napasti, iako godine Drugog svjetskog rata i ono što se događalo u Kotor Varoši nedovoljno kritički sagledava pogotovo s obzirom na odnos dijela pripadnika hrvatskog naroda prema NDH-a i ustalskom režimu.

Historiografija nije egzaktna znanost. Ona se oslanja na činjenice, dokumente i izvore, ali ona je ipak ponajprije i prije svega „pisanje povijesti“, suvremena interpretacija povijesnih događanja. Zato historiografiju i njezine rezultate stalno treba podvrgavati kritičkom aparatu i dedogmatizirati uspostavljene neupitnosti. U tom smislu su od velike važnosti „mala“ istraživanja i knjige i monografije koje na njima nastaju i koje s onu stranu „velikih nacionalnih povijesti“, politikanstva i pseudohistorije, iznose činjenice i njihove stvarne kontekste. I u tom kontekstu je važna monografija o Hrvatima u Kotor Varoši. Koliko god je ona s jedne strane urazjena u opću povijest i šira povijesna gibanja i događanja, ona pokazuje i specifičnosti naših mikro-povijesti, u ovom slučaju kotorvaroškog kraja. Ova monografija dopunjava neke praznine neznanja hrvatskog naroda o samom sebi.

Ova je monografija i uz svoje nepotpunosti od udžbeničke važnosti za kotorvaroški kraj. Ona nudi osnovne

informacije o povijesti ovoga kraja zaokružujući dugo razdoblje od bosanskog srednjovjekovlja do najnovijeg vremena. Promatrana u tom kontekstu, ovu bi knjigu svakako trebao imati svaki Kotorvarošanin, jer ona pruža prvi uvid u kolektivnu građansku, nacionalnu i konfesionalnu (katoličku) povijest. Ona je neke vrste zavičajne kronike koja je pokušala zabilježiti najvažnije događaje povijesti. Kao i mnoge druge kronike, i ona je nepotpuna i fragmentarna, zahtijeva nova istraživanja, nadopune i ispravke.

Važno je također istaknuti da se ova knjiga pojavljuje povodom 20. obljetnice srpske agresije na Kotor Varoš. Važno je to istaknuti, jer ono što su pripadnici hrvatskog naroda i uopće ne-Srbi proživjeli u zadnjem ratu, predstavlja najbolju točku njihove novije povijesti, tragična kolektivna i osobna iskustava. U tom smislu, ova monografija je još jedno u nizu svjedočanstava zla velikosrpske politike na čijim temeljima je nastala i održava se etnički očišćena Republika Srpska u čijem je sastavu današnji Kotor Varoš, etnički i vjerski gotovo u cijelosti očišćen od Hrvata i Bošnjaka, kulturno zapostavljen, industrijski i ekonomski uništen.

Urednici najviše prostora posvećuju novijoj povijesti ovoga grada i kraja – povijesti koja je s jedne strane obilježena razvojem društva, industrijalizacijom i modernizacijom – vrijeme socijalističke Jugoslavije, ali i tragičnim iskustvima zadnjeg rata nakon kojeg su gotovo svi katolici i Hrvati kotorvaroškog kraja protjerani. Vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kako god je ono posve u znaku komunističkog režima i njegovih represalija, označeno je, pogotovo u svojoj drugoj polovici, razvojem ovoga kraja i predstavlja njegovo najsvjetlije povijesno razdoblje. To je tim očitije kad se današnji etnički očišćeni, privredno uništeni i društveno zaostali Kotor Varoš i njegova uža i šira okolica usporede s godinama prije.

Nadalje, vrlo je važno što knjiga donosi popis stradalnika u Drugog svjetskom i zadnjem ratu, jer na taj

način svaka žrtva dobiva svoje ime i prezime, a izbjegavaju se licitiranje brojkama. Kako nad ovim prostorima i dalje traju nadmetanja u broju stradanja – od Jasenovca do Bleiburga do stratišta zadnjeg rata – precizni popis stradalnika izbija nacionalnim i nacionalističkim ideologijama najvažniji adut – politikanstvo manipularanje s brojem žrtava.

Ova monografija pokazuje i suđbinsku povezanost ovoga kraja i bosanskih franjevaca. Kotorvarošani s pravom mogu biti ponosni na mnoge franjevece koji su potekli iz ovog kraja ili su u njemu djelovali – od fra Jaka Baltića, fra Antuna Kneževića i fra Josipa Markušića do suvremenih i živućih franjevaca koji i u teško poratnom vremenu ostaju uz svoj narod. U ovom kontekstu posebno treba izdvojiti fra Josipa Markušića, najznačajnijeg bosanskog franjevacu u dvadesetom stoljeću, čovjeka koji je dao veliki pečat svome vremenu, ali čije se djelovanje u Kotor Varoši i u cijelom jajačko-banjoluškom kraju nedovoljno cijeni pa čak i ignorira, pogotovo s obzirom na njegov kritički odnos prema ustalskom režimu u vremenu Drugog svjetskog rata – vremenu koje, kad je riječ upravo o kotorvaroškom kraju, još uvijek čeka na kritičko sagledavanje i susretanje s kolektivnim i osobnim zabludama.

Onoliko koliko je opasan „vrljak povijesti“, toliko je opasno i neznanje ili pogrešno znanje o vlastitoj povijesti, ali još više selektivno interpretiranje povijesti, koja se onda zapiše u zamke trijumfalističke ili viktimoške historiografije. Zato naša suvremena istraživanja povijesti i bavljenje prošlošću, moraju biti kritička i objektivna, s onu stranu eklektičističkog, fragmentarnog ili golog materijalističko-pozitivističkog promatranja povijesnih događanja. Historiografija ne smije zapasti u napast „vjernosti vlastitom sjećanju“, našim „romantičarskim reminiscencijama“, niti naknadna nasilna potvrda našim sadašnjim nacionalnim, vjerskim ili ideološkim mitologijama. Ona traži da se prošlost uvijek iznova interpretira, ona zahtijeva ozbiljan i objektivni odnos prema našoj po-

vijesti koja kao kritička znanost teži za objektivnom istinom – istinom namijenjenom svima.

Kad god se bavimo našom prošlošću, mi potvrđujemo svoju povijesnost, povezanost s prošlim vremenom i generacijama. Istraživanjem prošlosti, otkrivanjem novih činjenica i rasvjetljavanjem onih „poznatih“, mi zapravo istražujemo sebe, otkrivamo i rasvjetljavamo i dijelove svoje vlastite povijesti i naših identiteta. Ili, kako to na jednom mjestu kaže francuski

filozof Pascal Bruckner: ima nečeg iznimno lijepog i istodobno i sudbinski važnog u ideji Tisuću i jedne noći prema kojoj nas upravo priče štite od smrti: dokle god Šeherezada priča, njezino se smaknuće odgađa. Živi smo, dakle, dokle god svijet možemo pretočiti u priče, čak ako iznosimo i svoje najgore neureče.

I historiografija je jedna vrsta pripovijedanja prošlosti – pripovijedanja koja oživljava prošla vremena, ali i pripovijedanja u kojem sudjeluju

jemo i trajemo i mi. Proučavanje i pisanje povijesti nikad ne završava (J. Burrow), jer je „povijest trajno živa i jer nikad u potpunosti ne dostiže ideale objektivnosti i nepristranosti – ideale istine“. Tako i pisanje povijesti o Hrvatima u Kotor Varošu i uopće o ovom kraju ne završava ovom monografijom. Ono je s njom tek otpočelo.

Stuttgart, 22.04.2014.

prof. fra Drago Bojić

Prča o najstarijem Kotorvarošaninu Antu Josipoviću

Anto Josipović sin Ivana i Kaje rođ. Josipović je najstariji Kotorvaroški župljanin, Hrvat i vjernik. Mnogi ga od milja zovu Antičev. Rođen je 11. 11. 1920. godine u Zabrđu. Proslavio je skromno, u krugu svojih najdražih, vjerovali ili ne, punih 93 godine. U siječnju 1945. godine se oženio s Jelenom Josipović rođ. Zeba. S njom je rodio jedinca sina Ivana, koji se oženio s Mandom rođ. Josipović i od kojih do danas ima četvero unučadi: Marika, Jelu, Antu i Josipa i praućku Paulinu. Nikad nije radio, oduvijek se bavio poljoprivredom i od plodova žrte zemlje skromno i zadovoljno živio sa suprugom i sinom. Materijalno mu nikada nije puno značilo. Od djetinjstva mu je vjera značila sve i vjere se nije stidio ni tada kada je to bilo teško. Držao se one: "Moli i radi". Sve što je stekao, stekao je krvavim radom. Nije negirao ni jednu vlast, ali kroz sve režime što je prošao u životu – nikad se nije odrekao svoje vjere niti je izgubio svoj ponos. Tijekom srpske agresije na Kotor Varoš u lipnju 1992. godine, iako već podmakle dobi, on i supruga su bili okrutno izvedeni iz obiteljske kuće i izloženi fizičkom maltretiranju i torturama, od čijih je posljedica Anto zadobio teži moždani udar i liječio se preko tri mjeseca. Nakon toga je, zbog narušena zdravlja i povremenih grubih maltretiranja od strane doseljenih susjeda Srba u selo Zabrđe, morao napustiti rodni dom u kolovozu 1995. i nakon kratkog boravka u Hrvatskoj, zaputio se u Njemačku u daleki Hamburg, gdje i danas solidnog fizičkog i mentalnog zdravlja staračke dane provodi kod sina Ivana i nevjeste Mande, koji o njemu brinu i pomažu mu u svakodnevnicima. Supruga Jela je umrla i sahranjena 2005. u Zabrđu, a on i dalje pokretan i još uvijek laganim korakom dva puta dnevno prošetava obližnjim parkom i porazgovara s ljudima. Na misu ne može ići, zbog sve mučnijeg podnošenja vožnje, ali se svakodnevno moli i zahvaljuje Bogu koji ga je nagradio

bistrim umom i životnom mudročću. Anto je bio i jest praktičan vjernik. Svijetli je lik Kotorvaroškog kraja kako se u teškim životnim okolnostima može ostati uspravan. Možda je taj bogati duh razlog njegove dugovječnosti. Jedino malo slabije čuje, ali to ga ne sprječava da svakodnevno gleda televiziju i pomno prati sva društvena i politička zbivanja. Zna sve što se događa, a osobito prati događaje vezane za rodni Kotor Varoš i ljude u njemu. Najstarijem Kotorvarošaninu, djedu Anti najiskrenije čestitke za rođendan, sa željama da ga prati dobro zdravije i strpljivost u podnošenju pritiska nadolazećih godina.

Stipo Karajica

PREZIME	SELA KROZ POVIJEST	SELA 1986.
Josipović		Bešć, Bil, KV, Sl, Pod, Zab
Jožićić	Pod, Post, Zab	
Jožić	Sl,	Or, Post
Jozipović	Or	
Jukica	Bešć	
Jukičić	Bešć, NS, Pl	Pod
Jukičić-Bilanov	Bešć	
Jukić	Or	Bil, Or, Sl
Jularđić	Pod	
Jularđija	Višć	Pod, Sl
Juranović	Jak	Čep, Jak, Sl
Juričević		KV
Jurić	Ko, Or, Pl, Sok, Zab	Dab, Kot, Or, Sl, Vrb, Zab.
Jurinović	Dur, Šib	Dur
Kajić		Bešć, Sl
Kalangović	Or	
Kalsuz	Sok	Or, Sok
Kalsuzović	Or, Ruj	
Karajica	Bešć	Bešć, KV, Sl
Karula	Pl	
Kavedžica		
Kavedžić	Zab, Pl	
Kavedžija		Pod, Zab
Kesić	Or	Or
Keškic	Čep	
Kisić	Jak	
Kilindžić	Or	
Klarić	Pl	Pl
Kljajić	Jak, Pod, Šib, Zag	Bešć, Čep, Dur, Jak, Ko, Kot, KV, NS, Pod, Sl, Zab, Zag
Kojić	Jak	
Kolsuz	Or, Sok	
Komedanović		
Komedinović	Dur	
Kostreš		Dur
Kostrešević	Bil, Or, Pod	
Kovač	Čep, Višć	Čep
Kovačević	Pod, Ruj	
Kovačić	Pod	Dur, NS, Pl, Pod, Sl, Zab
Kovačić-Lukić		Sl, Zab
Kozic	Čep.	KV
Kristić	Jak.	
Krčić	Post.	

Da bismo izbjegli suvišno pitanje poslužit ćemo se sljedećim skraćenicama za pojedina sela (mjest): Baščina (Bašć), Bilice (Bil), Čepak (Čep), Dabovci (Dab), Duratovci (Dur), Jakovina (Jak), Kotor (Ko), Kotoričće (Kot), Kotor Varoš (KV), Novo Selo (NS), Orahova (Or), Plitka (Pl), Podbrđe (Pod), Postolje (Post), Rujevica (Ruj), Slatina (Sl), Srednje Brdo (SB), Šibovi (Šib), Viševioe (Višć), Vrbanjci (Vrb) Zabrđe (Zab) i Zagrađe (Zag).

Banjalučki trapisti (16)

Prošle godine navršilo se 140 godina od dolaska prvih trapista u Delibašinske sale kod Banje Luke i 100 godina od smrti osnivača samostana Marija Zvijezda oca Franza Pfannera. Ove obljetnice povod su da se opet progovori o njima i njihovim velikim zaslugama za sveukupni razvoj Banje Luke i njezina kraja. Nažalost, riječ je o zaslugama koje su proteklih desetljeća premalo vrednovane i zaboravljene.

Ortopedski zavod u zgradi sirotišta

Godine 1920. Ministarstvo za socijalnu politiku Kraljevine SHS obećalo je vratiti trapistima zgradu novog sirotišta. To obećanje dalo je nadu novom opatu Bonaventuri Drugom da će moći konačno odvojiti samostan od sirotišta. Djecu će smjestiti u nove, prikladnije prostore, koje će biti i fizički odijeljene od samostana.

Kroničar sirotišta piše: "Ove godine njesu primani pitomci u prvo godišće, jer se je čekalo na ispražnjenje novih prostorija i tek onda da se prime. No, nada se izjalovila! Iako ove godine nisu primani novi pitomci, u zavodu je smješteno 137 pitomaca..."

Iz prepiske na relaciji ministarstvo - samostan vidljivo je da trapisti nisu odustajali od prava na svoju zgradu, ali i upornost državnih vlasti da zgradu na svaki način zadrže u svome posjedu.

Ministarstvo želi kupiti ili iznajmiti zgradu sirotišta

Tako, na primjer, Ministarstvo za socijalnu politiku Kraljevine SHS, Direkcija za invalide u Beogradu piše dopis br. 18.186 od 18. srpnja (jula) 1921. godine Povjereništvu za socijalnu skrb u Sarajevu sljedećeg sadržaja:

"Ortopedski zavod u Banja Luci smješten je u privatnoj zgradi Časnijeh Otaca Trapista 'Marija Zvijezda u Banja Luci'.

Ta zgrada je ustupljena bila za ovaj Zavod još za vrijeme bivše Austro-Ugarske i naslijeđeno stanje ostalo je isto i danas: Nikakva kirija nije Trapistima plaćena, a zgrada je upotrebom morala biti oštećena.

Trapisti u posljednje vrijeme insistiraju da se Zavod iz njihove zgrade iseli i da se zgrada može ustupiti na slobodno rukovanje i da se opravka učinjenih oštećenja zgrade odmah izvrši, navodeći kao naročiti razlog da

im je zgrada potrebna za smještaj Zavoda za ratnu siročad.

Prema sadašnjim prilikama pogodnija zgrada za smještaj Ortopedskog Zavoda ne može se naći, osobito što bi se u istu zgradu mogla smjestiti i invalidska škola, koja se sada nalazi odvojena u samoj varoši u Banja Luci, a koju treba iz osnova preurediti. Spajanjem invalidske škole i Ortopedskog Zavoda postiglo bi se smanjenje troškova i škola bi dala povoljnije rezultate, koji se od nje očekuju.

Dalje, Zavod u Banja Luci poslao bi sada vrlo korisno ne samo za Bosnu već i za druge krajeve Kraljevine, a naročito za sjevernu Dalmaciju i južnu Hrvatsku.

S ovih razloga preporučuje se povjereništvu, da odmah uputi u Banja Luku svog izaslanika te da ovlasti Upravnika Ortopedskog Zavoda g. dr. Jeremića za pregovore sa Trapistima, te da oni ustupe pomemutu zgradu Povjereništvu za još izvjestan broj godina i za tačno određenu zakupnu cijenu.

Tomu prilikom mogao bi se regulirati i način opravke zgrade; da se

trapistima da izvjesna naknada pa da oni sami opravke izvrše ili da opravka bude izvršena od strane Povjereništvu.

Rezultat pregovora sa svojim mišljenjem neka Povjereništvu što prije dostavi Ministarstvu na ocjenu i odobrenje.

Prilikom pregovora treba imati na umu da je Zavodu potrebna i izvjesna količina zemljišta za obrađivanje, te i o tome treba povesti pregovore i udešavati zakupnu cijenu.

Tokom pregovora neka se ventila i pitanje eventualne prodaje sadanje zgrade, koja bi vječno imala da služi svojoj sadanjoj svrhi, a docnije naročito i kao dom za doživotno nesposobne invalide. Prodajna cijena mogla bi se isplatiti na jedan mah ili kroz 5-10-15-godina u vidu dosta visoke zakupnine, a Trapisti bi na taj način došli do mogućnosti da već tokom ove godine podignu novu zgradu za sirotišta.

Povjereništvu se stavlja do znanja da je Direktor sirotišta 'Marija Zvijezda' depešom uložio energičan protest protiv takvog rešenja, te da traži da se prostorije odmah isprazne, no prema izvještaju Dr. Jeremića nije isključeno da bi Trapisti ipak pristali na današnji prijedlog".

Trapisti traže svoju zgradu

Trapisti u svom dopisu naslovljenom na dr. T. Jeremića, upravnika Ortopedskog Zavoda od 1. kolovoza (avgusta) 1921. pišu:

"Obzirom na to da su prostorije, u kojima je smješteno sirotište, posve nezdrave, a što je i zdravstvena komisija dne 22. travnja (aprila) 1920. ustanovila, bili smo prisiljeni zidati novu zgradu za sirotište još prije rata. Zgradu smo upravo prije rata završili, ali radi ratnih prilika i posljedica rata nije se zgrada mogla privesti svojoj svrhi sve do sada. Radi toga su u staroj zgradi sirotišta stradavala ne samo siročad, nego i učitelji. To stanje se tako pogoršalo da su učitelji radi nezdravih prostorija postajali za službu neспособni, pa smo prisiljeni danas uzimati učitelje izvana, a djecu više ne smijemo niti primati.

Prema tome je potpisanoj upravi nemoguće u starim prostorijama i nadalje držati djecu, jer su prostorije podesne za jedan podrum, a ne za boravak djece u školi.

Već iz ovoga razloga mora uprava tražiti da se Ortopedski zavod iz zgrade što prije iseli, pa se ne može niti upuštiti u pregovore da zgradu iznajmi Povjereništvu za socijalnu skrb na izvjestan broj godina uz određenu zakupnu cijenu, a pogotovo ne, da zgradu proda i tako da je se odreče za vječna vremena".

U istom dopisu trapisti se oslanjaju u ovoj stvari i na autoritet biskupa banjalučkog fra Jozu Gerića: "U oba slučaja bi potpisana uprava morala posve napustiti sirotište, a ovo opet ne bi smjela učiniti bez prethodnog sporazuma i odobrenja presvj. gosp. biskupa, jer je sirotište dijecazaneko, pa i ako smo mi vlasnici zgrade i njom upravljamo i raspolazemo, kod ovakvog koraka ima prvu riječ presvj. gosp. biskup".

Trapisti nastavljaju dalje: "Međutim, ova zgrada ne može biti tako idealna za Ortopedski zavod, jer je pravljena za posve drugu svrhu, naime za školu i sirotište. Stoga, ako je Ministarstvo za socijalnu politiku mišljenja da bi ova uprava mogla u vidu dosta velike

zakupnine ili kupoprodajne cijene doći do mogućnosti da već tokom ove godine podigne novu zgradu za sirotište, bilo bi svakako bolje i svrsishodnije da samo Ministarstvo podigne zgradu koja će svakako bolje odgovarati svrhama Ortopedskog Zavoda nego ova naša zgrada. Konačno smo slobodni primijetiti da bi ovakvo rješenje ovoga pitanja - zakup na cijeli niz godina, ili prodaja - bilo na štetu ne samo ove dijeceze, nego i na štetu države, kojoj i tom slučaju pada na teret do 200 siročadi više, za koju se Ministarstvo za socijalnu politiku mora brinuti, dok u protivnom mi sami nosimo svu brigu i sve materijalne žrtve za njih.

Dakle nije ni u državnom interesu da se uopće ovakvi pregovori vode, nego je i u državnom interesu da Ortopedski zavod što prije iseli i da nam se zgrada preda na slobodno raspolaganje.

Uprava samostana ne traži za uporabu zgrade ništa, ne traži ništa ni za električnu rasvjetu zgrade, kao ni za struju, samo traži da joj se zgrada preda po mogućnosti odmah i u ovom stanju u kom je bila svojedobno predana, na što se Zemaljska vlada u Sarajevu i obvezala.

Nakon toliko patriotskih žrtava drži potpisana uprava da ima pravo zahtijevati da joj se konačno udovolji želji i zgrada preda prvom cilju...»

Trapisti sele u novi samostan

Samostan je 22. listopada (oktobra) 1922. godine opunomoćio beograd-

skog odvjetnika dr. Ljubomira Popovića da se zauzme oko povrata ove zgrade. Godine 1922. doneseno je rješenje, ali izvršenje je neprestano odlagano. Problem se zakomplicirao i time što su invalidi uzbunili javnost i tada su uslijedili žestoki napadi na trapiste u tadašnjim novinama: "Pravda", "Politika", "Novosti"... Bilo je upitno da li će do izvršenja rješenja koje je donijelo Ministarstvo socijalne politike uopće doći.

Godine 1923. Ortopedski zavod napustio je prostorije sirotišta. Zgrada je bila slobodna.

Opat Bonaventura Drugi je odlučio nakon toga da se njegova redovnička zajednica preseli u zgradu sirotišta, a "stari samostan" sa svim prostorijama prepustio je sirotištu. Tako je sirotište dobilo dovoljno novog i kvalitetnog prostora za svoje djelovanje i dalje širenje. Sirotište je tada dobilo novo ime: Sirotište sv. Bernarda u Mariji Zvijezdi kod Banje Luke. O. Bernardin, tadašnji direktor sirotišta, preuredio je stari samostan potrebama sirotišta. Pokrenuo je i vlastito gospodarstvo sirotišta i u tu svrhu nabavio sarske koze, marino ovce i dr. Očito je da se već tada razmišljalo o onakom što danas zovemo - samoodrživost!

Trapisti su se u svojoj novoj samostan preselili 7. lipnja (juna) 1924. godine.

Nastavit će se...

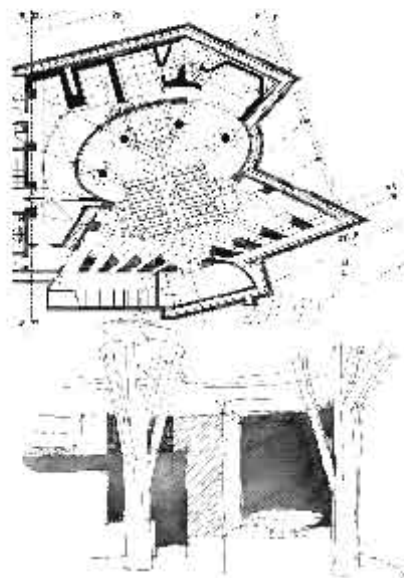
Svetište sv. Ive u Podmilačju

Petnaest godina uređivanja i izgradnje u ratu uništenog svetišta

IV.2. Kripta četvorice evanđelista

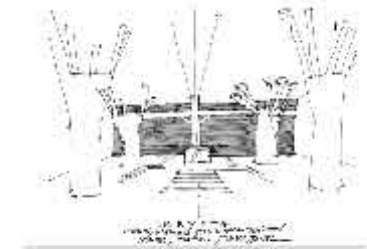
Misterij kripe je misterij prostorijske koje od davnih vremena izražavaju najdublje poruke te simbolična i religiozna značenja. To su od uvijek prostori u kojima realni, racionalni i materijalni aspekt prelezi u apstraktnu, iracionalnu i duhovnu sferu. Koncentracija duhovnog, simboličnog i religioznog što ispunja kriptu postaje jezgro i temelj na kojem, odnosno iznad kojeg je sagrađena crkva. Ta je simbolična vertikala naročito jasno formirana u rimskoj bazilici sv. Petra. U njoj je kripa simbolično jezgro s grobnom apostola koje je kroz vijekove dopunjavano s grobnicama najviših i najznačajnijih Sacerdotes Christi – Kristovih svećenika. Iznad kripe podignuta je crkva. U njoj je u simboličnoj vertikali točno iznad groba apostola postavljen oltar od bijelog mramora. Iznad oltara je čvrsti baldahin od bronze, izvanredni rad Lorenza Berninija i Francesca Borrominija. A iznad baldahina uzdiže se prema nebu čvrsta Michelangelova kupola. Simbolična vertikala, koja se penje od materijalnog, od posmrtnih ostataka apostola, prema iracionalnom, prema nebu, na razne je načine reinterpretirana u bezbroju božjih kuća širom svijeta. Stoga je sasvim logična i koncepcija nove crkve sv. Ive u Podmilačju. I u njoj je crkva postavljena iznad kripe. I u njoj je naglašena simbolična vertikala u kojoj je oltar crkve iznad oltara u kripti a iznad njega stakleni krov prezbitarija koji se otvara prema nebu. Slično kao u bazilici sv. Petra ta je simbolična vertikala veza kripe i crkve moguće i vizualno doživjeti. Takvu blisku vezu predstavljaju u novoj crkvi sofisticirani svjetlarnici na spoju prezbitarija i njezine lađe. Kroz njih se spušta dnevno svjetlo, koje bogato unosi staklenom ljuskom prekriveni prezbitarij u prostor kripe. U mračni deoni dio kripe, koji je usječen duboko u padini brda na neočekivan, na prvi pogled čak neahvatljiv način dolazi pravo prirodno svjetlo koje sa sobom u podzemni svijet donje crkve donosi

također ritam dana i sezone. Tako i u slavnoj rimskoj bazilici kroz Michelangelovu kupolu dolazi danje svjetlo ne samo u centralni prostor prezbitarija nego barem kao osjećaj prodire dalje u auterencu kriptu i grobnicu. I obrnuto su iz kripe otvoreni poneki otvori kroz koje je moguć pogled u crkvu i prema kupoli.

Dodatnu vertikalu vezu predstavljaju nosači na južnoj, prema dolini svetlišta okrenutoj fasadi. Njihove vertikale počinju na tlu kripe te se neprekidano penju kroz kriptu i crkvu sve do njezinog najvišeg, na nebo iscrtanog fasadnog vijenca.

Simbolno jezgro kripe su četvorica evanđelista. S Matejem, Markom, Lukom i Ivanom dobije kripa iznimno, posebno značenje. Kako je značenje grčke riječi evangelion iz koje proizlaze evanđelist i evanđelje dobra vijest sama kripa tako postaje prostor dobre vijesti. Dobre vijesti kao nečeg osvježavajućeg i spasonosnog u satanakoj realnosti sadašnjeg svijeta. U nepodnošljivoj, banalnoj i dehumaniziranoj realnosti u kojoj se, glavne vijesti medija natječu u saopćavanju strahota ovoga svijeta: o prirodnim katastrofama, avionskim, željezničkim i automobilskim nesrećama, o terorističkim akcijama i stradanjima, dakle o što većem broju svih onih koji su u tim nesrećama ili nasilnostima

izgubili život.

Naša kripa, prostor dobre vijesti, je ovalnog oblika koji u njezinoj pozadini, u ulaznom dijelu prelazi u trokutasto proširenje. U geometrijskom smislu prostor kripe je dakle spoj, ili bolje preklapanje trokuta i elipse. Trokuta koji dinamično usmjerava prostor prema oltaru te eliptičnog zagrijača oko samog oltarnog stola i četvorice, u metafori drveća interpretiranih, evanđelista. U simbolnom smislu spoj trokutnog i eliptičnog prostora iscrtava grčko slovo omega. Znak završetka kojeg uvodi alfa, znak početka iscrtan u spiralnom lučnom vijencu zvonika.

Prema osnovnoj koncepciji kripa je usječena u živu pećinu. U dubini brda koje na sjevernoj strani obrubljuje dolinu svetlišta. Strop centralnog, ovalnog prostora kripe, koji je istovremeno dio nove crkve, poduprt je s četvoricom betonskih stubova. Ti su stubovi stilizirano, u betonu izliveno drveće koje simbolizira četvoricu evanđelista: Mateja, Marka, Luku i Ivana. Uz činjenicu, da su također sačuvani fragmenti drugih evanđelja, ostaju temelj saopćenja o Isusovu životu i radu baš tekstovi Mateja, Marka, Luke i Ivana.

Svetište sv. Ive u Podmilačju

Petnaest godina uređivanja i izgradnje u ratu uništenog svetišta

Arhitektonika tih stubova – drveća je dosta komplicirana. Obuhvaća okrugli donji dio stuba, tambur, iz kojeg se na različitim visinama te pod različitim kutovima penju četiri slobodno formirane grane koje završavaju u eliptičnom kapitelu, osloncu glavnih nosača stropa. Taj su zahtjevni izazov ponajprije odlično razradili konstruktori a potom izvanredno brižljivo izveli vrijedni majstori građevinari. Svaki od četvorice, na različite načine u stablu drveta simboliziranih, evanđelisti podupire po jedan od četiri glavna nosača koji su s druge strane ugrađeni u već spomenute betonske vertikale glavne fasade. Nosači se tako iznad ovalnog prostora kripte isprepliću, stvarajući iluziju nestavnog zaklona u brižljivo isprepletanom gnijezdu.

Spojevi nosača stropa, rubni zidovi i četiri stuba – evanđelisti jasno definiraju glavnu osovinu koja se proteže od ulaza u kriptu – postavljenog tačno ispod ulaza u crkvu – do podignutog prezbiterija i oltarnog stola. Glavni se prostor kripte nadovezuje također na župni dvor, na dvorani između kripte i župnog dvora te na interno stubište do prezbiterija crkve. Ta veza, svećenicima prilikom velikih slavlja, omogućava i pripremu u kripti te neposredni pristup do oltara nove crkve odnosno do vanjskog oltara.

Poseban ambijent kripte je galerija koja u pobočnom i čelnom dijelu prati središnji eliptični dio s drvećem – evanđelistima te s oltarom. Galerija je povezana s osnovnom razinom kripte te izravno na ulazni dio župnog dvora. Dok je pozadina galerije odnosno kora prema osnovnoj koncepciji pećina u koju su kripa i nova crkva usječene njezin čelni dio obogaćuju grane betonskog drveća – evanđelisti među kojima se otvara pogled u kriptu.

U finalnoj obradi koja je sada pred nama zamišljena je obloga od drveta koja obuhvaća eliptični zid kripte i koja se djelomično proteže na zidove pozadine. Zajedno s podovima i klupama od masivnog drveta tako nastaje ugodan, topli ambijent jezgre kripte koji naglašava čisti i impresivan odnos do vidljivog betonske stropne, greda i masivnih vertikalnih nosača glavne, prema dolini svetišta okrenute fasade. Iznimka u tom odnosu betonske i drveta je oltar u kojem su stube, plato i oltarni stol od prirodnog, brižljivo odabranog i obrađenog kamena.

Pećine u dubini brda u koji su kripa i

galerija usječene bilo je potrebno srušiti prilikom izvođenja radova zbog lošeg i nestabilnog sustava (konglomerat) te znatnih podzemnih voda. S jedne strane time je povećan prostor galerije a ispod nje dodatno je uređena sakristija. S druge strane izgubljen je značajni dio prvobitnog doživljavanja motiva pećina koji po sebi govori o ugrađenosti u brdo. O jednom čistom, pravačnom spoju čovjekova zaklona i sakralnog prostora te beskonačnosti divlje prirode. U interijerskom uređenju kripte taj će osjećaj ugrađenosti u brdo dodati zidovi od grubog lokalnog kamena što će nadomjestiti prema osnovnoj koncepciji sačuvanu pećinu. U traženju likovnog pa i idejnog kontrasta u unutrašnjosti kripte i naročito u prostoru galerije zamišljen je spoj zidova od grubog lomljenog kamena i drvenog stropa galerije koji točno u liniji eliptičnog prostora kripte prelazi u pejzaž u vidljivom betonu izvedenih nosača, stropa i stubova.

Nastavit će se...

Imena i Imendan

Hilda je naš oblik njemačkog imena **Hilde**, krstice imena **Hildegard**. U sebi spaja starovisokonjemačke riječi **hilta** ili **hiltja** (boj, bitka, borba) i **garta** ili **gerta** (šiba, prut). Sveta **Hilda** (614.-680.) bila je benediktinska opatica u Engleskoj; spomendan joj je 17. studenoga. Sveta **Hildegarda** iz **Bingena** u Njemačkoj (1089.-1179.) također je bila benediktinska opatica. Unatoč bolesti poduzimala je mnoga putovanja po Njemačkoj i držala glasovite pokorničke propovijedi kleru i puku. Vrlo je poznata mističarka koja je na široko opisala svoja mistička iskustva. Pisala je pjesme i mnoge je od njih sama uglazbila. Ostavila je i više medicinskih spisa. Spomendan joj je 17. rujna. Zaštitnica je jezikoslovaca i esperantista.

Hubert tvore starovisokonjemačka riječ **hudu** (misao, razum) i **beraht** (sjajan, glasovit). Dakle **Hubert** bi se moglo prevesti kao glasoviti mislilac. Latinski je oblik **Hubertus**. U nas su i oblici **Berti**, **Berto**, **Bertica**. U kalendaru je 3. studenog sveti **Hubert**, biskup **Tongerna** (Belgija) i **Maastrichta** (južna Nizozemska). Rođen je oko godine 655. u uglednoj franjačkoj obitelji. U rodu s **dimastijom** **Mervinga**. U mladosti je došao u **Pariz** na dvor **Teodorika III.** Dobio je titulu grofa i odao se svjetovnim poslovima. No zbog dvorskih intriga mora bježati u **Metz**. Tu je dvorski nadmeštac. Iz braka s grofovskom kćeri **Floribenom** dobio je sina **Floriberta**. Godine 695. nakon smrti svojega oca i supruge povukao se sedam godina u šumsku pustinju u **Ardenne** (južna Belgija). Vrijeme je posvetio molitvi i studiju **Svetoga pisma**. Godine 702./3. hodočasti u **Rim**. Postaje biskup i godine 717./18. biskupsku stolicu iz **Maastrichta** prenosi u **Liège** (Belgija). Tu je sagradio katedralu u čast svojem biskupu-prethodniku i učitelju svetom **Lambertu**. S velikim je žarom iskorenjivao poganstvo u **Ardenima**, putujući pritom i podižući mnoge crkve. Otuda mu i nadimak "Apostol **Ardena**". Umro je 30. svibnja 727. u **Tervueremu** kod **Bruxellesa**, a sahranjen u samostanu sv. **Huberta** u **Ardenima**. Sveti je **Hubert** najpoznatiji

kao zaštitnik lovaca. I sam je bio strastveni lovac. Prema legendi, dok je lovio na Veliki petak, ukazao mu se jelen sa sjajnim križem među rogovima. To ga je potaklo da promijeni svoj život. No ova se legenda već u 2. stoljeću pripisuje sv. **Eustahiju**, a **Hubertu** poslije, tek od 15. stoljeća. Stare kronike ardenskog samostana govore da su tamo dolazili mnogi hodočasnici i da su neki čudno ozdravljali od bjesnila, koje je tada bilo često u ljudi i u životinja. Unatoč tomu, **Hubert** ostaje zaštitnik lovaca. To je, zasigurno, došlo od njegovih brojnih misionarskih putovanja po **Ardenima**. Istrebjujući poganstvo, svetac je i lovcima zabranjivao poganski običaj da prvu lovinu žrtvuju božici **Dijani**.

Slikari **Huberta** prikazuju s jelenom koji ima križ među rogovima ili pak kao biskupa s knjigom na kojoj je jelenja glava s križem. Osim lovaca, zagovornik je šumara, krmara, lovačkih pasa, optičara, ljevača i zaštitnik protiv bjesnila i psućeg ugriza. I kaput "hubertus", karakterističnoga kroja, obično zelene boje, lagam i nepromočiv, kojega nose lovci (i drugi), dobio je ime po ovom svecu. Spomendan mu je 3. studenog, dan otvorenja lova.

Hugo je kratica njemačkog imena **Hubert** (v. gore). Ima nekoliko svetaca koji se tako zovu i većina ima spomendan u travnju. To je i sveti **Hugo** biskup u **Grenoblu** (Francuska). Rođen je 1053. Kao biskup energično je provodio crkvene reforme tadašnjega pape **Grgura VII.** Zbog velikih neprilika odrekao se biskupске službe i stupio u

benediktinski samostan **Chaise-Dieu**. No na papin poziv nastavlja svoju biskupsku službu. Umro je 1132. a spomendan mu je u kalendaru 1. travnja. Prikazuju ga s labudom, simbolom samoće i ljubavi ili sa svjetiljkom. Drugi je sveti **Hugo** bio benediktinac i nadbiskup grada **Rouena** (zapadno od **Pariza**). Rođen oko godine 680., a umro godine 730. Spomendan mu je 9. travnja. Treći je sveti **Hugo** benediktinac, opat u **Clunyju**. Rođen je 1024. stupa u benediktinski samostan godine 1039. Kao dugogodišnji poglavar bio je vrlo strog prema sebi, a blag prema drugima. Bio je savjetnik devetorici pape, koji su se redali za njegova života i prijatelj nekoliko kraljeva. Samostan **Cluny** za njegova je upravljanja stekao veliki ugled. Utemeljio je savez benediktinskih samostana povezanih s **Rumijem**. Podigao je veličanstvenu romaničku baziliku s pet uzdužnih i dvije poprečne lađe i pet zvonika. Tada je to bila najveća crkva na svijetu, dugačka 180 metara. Razorena je u francuskoj revoluciji. Opat **Hugo** umro je godine 1109. Spomendan mu je u kalendaru 28. travnja. U pučkim se kalendarima imena spomenutih svetaca malokad nađu, jer su isti dan spomendan drugih svetaca.

Nastavit će se...

KURJE OKO

Često mi se na nogama pojavi kurje oko koje mi jako smeta. Jednom sam ga čak i operirala, ali se opet pojavilo. Zašto se ponovno pojavilo? Ima li neki prirodni lijek kojim bih uklonila kurje oko i riješila se tog neugodnog problema?

Kurje oko (latinski clavus) reakcija je kože na kronične pritiske, osobito tijekom obuće i kod lošije cirkulacije. Redovito nastaje ondje gdje koža nalježe na kost. U prvom redu morate promijeniti obuću, tako da ona na tom mjestu više ne pritišće kožu. Osim toga, trebste postupiti na sljedeće načine.

Sek od rosopasa (*Chelidonium majus*). Čistim sokom od rosopasa često preko dana namažite kurje oko, a navečer stavite obloge od tog soka. Prije mazanja sokom i stavljanja obloga, treba ga namazati švedskom gorčicom.

Oblog od šavarkuće (*Sempervivum tectorum*). Kurje oko namažite čistim sokom od rosopasa ili švedskom gorčicom, ogulite kožicu od listova šavarkuće i njezin mesnati dio stavite kao oblog.

Oblog od smole smreke (*Picea abies*). Ugrijte dobro smolu od smreke i jako pritisnite na kurje oko kao oblog, učvrstite flasterom i ostavite 24 sata. Potom držite cijelo stopalo u jako slanoj i toploj vodi 30 minuta, a kad se

VI pitate, fra Juro odgovara

kurje oko odvoji, isperite mlakom vodom, posušite i namažite tinkturom od brđanke (*Arnica montana*). Ovo je najbrže i najjednostavnije uklanjanje kurjeg oka i traje samo 24-52 sata. Treba osobito pripaziti na čistoću i higijenu kako ne bi došlo do zaraze i slično.

Bršljanovi listovi (*Hederae helix folia*). Uzmite pet vrlo velikih i zdravih, neoštećenih listova bršljana, stavite ih u staklenu tegu jedan preko drugoga i prelijte pravim jabučnim octom tako da ostane najmanje 5 cm iznad listova. Ostavite osam dana na toplom mjestu ili na suncu. Napravite kuru s listovima koja traje pet noći. Terapije se provodi navečer prije spavanja. Najprije treba kurje oko oprati toplom vodom i neutralnim sapunom, namazati švedskom gorčicom, a onda uzeti po jedan list iz octa i staviti na kurje oko. Zamotajte gazom koju ste prije toga namočili u tom octu, pričvrstite flasterom i ostavite preko noći. Svaku večer stavite novi list dok ne potrošite svih pet listova. Nakon toga stopalo s kurjim okom stavite u kupelj s jako slanom vodom pri temperaturi od 36 °C, ostavite 30 minuta i lagano uklonite kurje oko. Isperite hladnom vodom, posušite i natapkajte iscjednikom brđanke (*Arnica montana*).

Propolis. Četiri tjedna mažite kurje oko propolisom. Kod mnogih osoba kurje oko se ukloni i prije četiri tjedna. Prije mazanja propolisom, dobro je uvijek oprati kurje oko toplom vodom i neutralnim sapunom, a potom namazati švedskom gorčicom i ostaviti da se malo osuši.

NOKTI

PITANJE

Blizu sam 40. godini života i bila sam uvijek zdrava, ali sam zadnju godinu zahrimta i nervozna jer su mi nokti postali mekani, lomljivi i neprestano otpadaju komadići. U početku su se malo gnojili, no to je brzo prošlo. Mogu li se nokti liječiti na prirodan način?

ODGOVOR

Nokat (latinski unguis) švrsta je

ploča oročnjeloga epitela na vanjskoj strani vrhova svih 20 prstiju. Štiti i pokriva dio kože na prstima. Nokat ima tri dijela: slobodni koji se reže, tijelo i korijen. Na noktima se često može prepoznati čovjekovo zdravstveno stanje. Ima mnogo recepata za liječenje noktiju kako bi bili lijepi i zdravi. Ako su nokti slabi zbog psorijaze, najprije treba liječiti tu bolest. Ako nije riječ o psorijazi, navodim samo najvažnije recepte za liječenje noktiju.

Uvarak od hrastove kore (*Quercus cortex*). Uzmite pregršt kore bilo kojega hrasta, a najbolje lužnjaka (*Quercus robur*) ili kitnjaka (*Quercus petraea*) i akuhajte je u posudi vode. Neka vri pola sata na laganoj vatri, a onda pustite da se ohladi pa procijedite. Ako se nokti gnoje, najdjelotvornije je napraviti uvarak od hrastove kore i 2-3 puta na dan držati ih u njemu po 20 minuta, osušiti te namazati nevenovom mašču. Inače, hrast je, nakon cedra, smokve, masline i tamjana, peto najčešće spominjano stablo u Bibliji (Postanak 12, 6; 13, 18; 14, 13; 18, 1; 35, 4, 8; Ponovljeni zakon 11, 30; Jošua 19, 33; 24, 26; Suci 4, 11; 6, 11, 19; 9, 6, 37; Prva Samuelova 10, 3; Druga Samuelova 18, 54; 9-10; 18, 14; Prva o kraljevima 13, 14; Izaija 1, 29-30; 2, 13; 44, 14; 61, 3; Ezekiel 6, 13; 27, 6; Hošea 4, 13; Zaharija 11, 2).

Svježi listovi /crne/ bazge (*Sambucus nigra*). Pri teškim zagnojenima noktiju djelotvorni su svježi listovi crne bazge. Još je djelotvornija crvena bazga (*Sambucus racemosa*). Njezini su plodovi crveni; vrlo je rijetka i raste u Alpama, a kod nas sam je vidio mnogo uz cestu od Krasnoga prema Zavižanu na Velebitu. Uzmite 2-3 svježa bazgina lista bez peteljki, dobro ih operite, sitno nasjeckajte, dodajte veliku žlicu hladne vode, kuhajte na laganoj vatri tako dugo da nastane gusta kaša, ulijte nekoliko kapi hladno prešanog maslinova ulja, stavite na čistu gazu, položite kao oblog na obojelo mjesto i ostavite 12 sati. Ujutro skinite oblog, operite mlakom vodom i potom dezinficirajte tinkturom od brđanke (*Arnica montana*).

Nastavit će se...

Elektronski i elektronički otpad

Upravljanje OPASNIM elektronskim i elektroničkim (EE) otpadom uključuje skupljanje, skladištenje, povrat materijala i konačno zbrinjavanje. Ovaj otpad su uglavnom računari (kompjutori), hladnjaci, televizori i drugi elektronski i elektronički uređaji u domaćinstvu i industriji.

Sva električna i elektronička oprema i uređaji koje je potrebno zbrinjavati odvojeno od ostalog otpada na sebi imaju oznaku: Jeste li se ikada zapitali gdje završe stari kompjutori, hladnjaci ili televizori. Mnogi se, takvi proizvodi koji se odbace u razvijenim zemljama kao što su Njemačka, Engleška i SAD, odlažu u Africi. Tona elektronskog otpada iz razvijenog svijeta tamo se prevoze. Većinu tih uređaja rasklope i spale siromašna djeca koja skupljaju stare željezo izlažući se tako teškim metalima i kancerogenim isparavanjima. Osim što uništava zdravlje ljudi, elektronski otpad ima jako štetan utjecaj na zemljište i vodu. Analize koje je izvršio Grinpisov znanstvenik (GRINPIS je međunarodna udruga ekoloških aktivista utemeljena u Vancouveru u Kanadi 1971.) su pokazale izuzetno visoku razinu olova, kadmijuma, arsena, dioksida i furana u zemljištu i rijekama. Odlagalište EE otpada Akra u Gani je samo jedan primjer, a slični otpadi se mogu naći i u Nigeriji, Vijetnamu, Indiji, Kini i Filipinima.

UN procjenjuje da se godišnje baci oko 50 milijuna tona elektronskog otpada i da veći dio završi u zemljama u razvoju. O razlogu odlaganja elektronskog otpada na ovaj način, dostatno govori i činjenica da je cijena propisnog odlaganja starog CRT monitora u Njemačkoj 5,3 dolara, a cijena da se taj monitor utovari na brod za Genu – 2,2 dolara.

Svjetski problem elektronskog otpada je veliki i sigurno zaslužuje više medijske pozornosti nego što je trenutno ima. Vodeći kontinent u godišnjoj proizvodnji EE otpada je Sjeverna Amerika sa preko 20 milijuna tona, iza koje slijede Europa i Azija sa po oko 14 milijuna tona i ostali kontinenti koji su na razini oko 5

milijuna tona. Analize koje su proveli stručnjaci europskih država pokazuju kako, početkom devedesetih godina prošlog stoljeća udio EE otpada u ukupnom europskom kućnom otpadu iznosio oko 2%, odnosno 4 milijuna tona.

Krajem devedesetih godina količina EE otpada se povećala na 6 milijuna odnosno na 4% u kućnom otpadu. Procjenjuje se da će rast količine EE otpada u Europi biti po stopi od 5% godišnje. Zbog usporedbe, rast količine EE otpada danas je tri puta veći od porasta komunalnog otpada. Bogate zemlje ga izvoze u siromašne zemlje, a što čine drugi? Zbrinjavanje EE otpada u Hrvatskoj donekle je regulirano, zbog njegove opasnosti i štetnosti za zdravlje ljudi i okoliš. Propisano je Pravilnik o gospodarenju otpadnim električnim i elektroničkim uređajima i opremom. ("Narodne Novine" 74/07). Postoji organizirani besplatni sustav zbrinjavanja ovoga otpada. Dostatno je nazvati besplatni broj 0800 444 110 i ako imate više od 30 kg EE otpada, ovlaštenu skupljač će ga preuzeti na Vašoj adresi. Na istom ćete broju dobiti sve dodatne informacije, koje vas zanimaju. Svoje stare i neupotrebljive električne i elektroničke aparate također možete predati u svakoj trgovini prilikom kupnje istovrsnog novog uređaja.

Jugo Impex je poduzeće u Srbiji koje je ovlašteno za prikupljanje i zbrinjavanje EE otpada. Nazovete broj 0800-085-085 i lako se oslobodite vašeg EE otpada. Jugo Impex će uraditi sve ostalo što je potrebno.

Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine dane su određene nadležnosti nad zaštitom okoliša temeljem Zakona o ministarstvima i drugim tijelima uprave Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 5/03), kao što je navedeno u članku 9: "Ministarstvo je nadležno i za obavljanje poslova i zadataka iz nadležnosti BiH koji se odnose na definiranje politike, osnovna načela, koordiniranje djelatnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i institucija na međunarodnom planu u područjima poljoprivrede,

energetike, zaštite okoliša, razvoja i korištenja prirodnih resursa". U Federaciji Bosne i Hercegovine Zakonom o upravljanju otpadom ("Sl. novine FBiH" 33/03 i 72/09) propisano je da se, opasni otpad proizveden u domaćinstvima, institucijama ili službama skuplja odvojeno na način da se onemogući zagađivanje i šteta po okoliš. Predaja otpada operatoru ovlaštenom za skupljanje opasnog otpada vrši se sukladno posebnim propisima. Pravilnik o zbrinjavanju EE otpada je u fazi izrade. Prema Planu upravljanja otpadom od 2012. do 2017. godine, koji je donijelo Federalno ministarstvo okoliša i turizma predviđeno je da u Federaciji godišnje ima oko 53 tone opasnog otpada. U Republici Srpskoj upravljanje otpadom, pa i EE propisano je Zakonom o pravilnjaku otpadom ("Službeni glasnik RS-a" br. 53/02). Poduzeće Green Tank iz Gradiške ovlašteno je za prikupljanje i upravljanje EE otpadom. Za odvoz EE otpada potrebno je samo javiti se na telefon +387/51/833374 ili prijavu izvršiti putem njihove stranice: www.greentank.ba.

Iako se u članku 9. Statuta Brčko Distrikta navodi da je okoliš jedna od nadležnosti javnih vlasti u Distriktu, zbrinjavanje EE otpada nije posebno regulirano.

Brimu li se mjerodavni o ispravnom upravljanju EE otpadom? Pravilnim zbrinjavanjem EE otpada pomaže se zdravlju ljudi i očuvanju okoliša. Pošto EE otpad ima veliki broj sastojaka opasnih po zdravlje ljudi i okoliš potrebno je uložiti malo truda oko odlaganja i upravljanja ovim otpadom i tako učiniti mnogo za naše zdravlje i životnu okolinu.

Luca Karoman

Široki Brijeg

Široki Brijeg je općina u južnom dijelu Bosne i Hercegovine i središte Zapadnohercegovačke županije. Grad je na rijeci Lištici, oko 20 km zapadno od Mostara. Nekada se i sam zvao Lištica. Široki Brijeg od 2013. godine ima status grada. Gradsko naselje je po popisu 1991. imalo oko 5 000 stanovnika, dok je u općini oko 27 tisuća. U području je izrazito visokog križa. Okoliš je zdrav i relativno očuvan.

Bazilika u Mokrom rušena je i podizana, a i u srednjem vijeku je služila svojoj svrhi. U njezinoj blizini je nekropola sa stećcima, kojih ima ih i drugdje. Oni brojnošću i veličinom navode na zaključak da je ovaj kraj od XII. do XV. stoljeća bio gusto naseljen i bogat. Iz tog vremena u selu Kočerim sačuvan je najduži natpis na stećcima pisan bosančicom, poznat pod imenom Kočerinska ploča. Obilježavala je grob velikaša Vignja Miloševića, koji je preminuo 1404. godine. "Va ime oca i sina i svetog duha, amin. Se leži Viganj Milošević. Služi banu Stipanu i kralju Tvrtku i kralju Dabihi i kraljici Grubi i kralja Ostoja. I u to vrime dojde i svadi se Ostoja kralj s Hercegom i z Bosnom. I na Ugre poje Ostoja. To vrime mene, Vignja, dojde končina. I legoh na svome plemenitom pod Kočerimom. I molju vas ne nastupajte na me. Ja sam bil kako vi jeste, vi ćete biti kako sam ja.

"Ova ploča je ugrađena u zid crkve u Kočerim. U Borku, nedaleko od izvora rijeke Lištice, sačuvani su ostaci

manjeg srednjovjekovnog grada-utvrde.

Dolaskom pod Osmanlije sredinom druge polovice XV. stoljeća narod se ovog kraja raselio. Zadržao se samo u brdskim selima.

Novija povijest širokobriješkog kraja vezana je uz gradnju crkve na Širokom Brijegu 1846. Sveta je Stolica dekretom odobrila osnutak samostana 6. veljače 1844. godine. Zemljište za gradnju samostana franjevci su kupili od Ahmet-age Kurta za 145 zlatnika. Dobivanje odobrenja (fermana) od turskih vlasti nije išlo lako. Biskup fra Rafo Baričić položio je temeljni kamen 23. srpnja 1846. Zapadno krilo samostana useljeno je 1848. nakon čega je nastavljeno s radom na južnom i istočnom krilu te izgradnji kuhinje. Gradnjom crkve i samostana organizirana je i gimnazija, pa tako jača djelovanje Katoličke crkve i Široki Brijeg postaje duhovno i kulturno središte hrvatskoga naroda ovoga kraja. Širokobriješka gimnaziju pohađali su, ne samo fratri, već i mnogi znameniti književnici, povjesničari i dr. Zgrada stare crkve porušena je 1905. i 20. lipnja iste godine položen je kamen temeljac nove crkve u kasnoromantičkom stilu po nacrtu Maxa Davida. Krov je podignut 1911. a sjeverni zvonik 1927. godine. Franjevci su osnovali prvu banku, izgradili prvu hidroelektranu, a potaknuli su i otvaranje pošte.

Partizani su 7. veljače 1945. zauzeli Široki Brijeg s namjerom da ga unište kao središte hercegovačkih Hrvata. Pri tom su ubili 30 franjevaca, te više desetina nenasoruženih stanovnika, a sljedećih mjeseci i godina na stotine nedužnih ljudi, tako je ubijen gotovo svaki deseti stanovnik Širokog Brijega. Župa Široki Brijeg 1940. godine je imala preko 8 000 vjernika. Tijekom rata stradalo ih je manje od 50, a nakon rata oko 740. Vjerni neskloni partizani uništili su kulturno blago samostana, zajedno s inventarom, a zgrade su teško oštetili. Dvije godine nakon rata spaljene su matične knjige, a franjevci protjerani.

Tijekom Drugog svjetskog rata i poraća, komunisti su ubili 66 članova

Hercegovačke franjevačke provincije. Iako se dugo o tomu nije smjelo javno pričati, svake godine se održavala sveta misa zadušnica za ove fratre te se na mlađe naraštaje prenosila uspomena na njih. Posljednje četiri godine na Širokom Brijegu ustalilo se održavanje Dana pobijenih hercegovačkih franjevaca. Tako je i ove godine bilo 69. sjećanje na pobijane fratre, pa su od 4. do 7. veljače, organizirane molitve, sv. mise, polaganje vijenaca te podijeljene prigodne nagrade školarcima i odraslima po raspisanoj natječaju na temu pobijeni hercegovački franjevci. (Uz organizirano sjećanje u Širokom Brijegu, molitvena su sjećanja na ubijene fratre, održana u mnogim župama u Hercegovini, kao i u Dubravi u Zagrebu, gdje djeluju hercegovački franjevci.

Na Trgu širokobrijeških žrtava kod križa u središtu ovoga hercegovačkog grada u srijedu, 5. veljače u sklopu dana obilježavanja sjećanja na pobijene franjevce i puk, položen je vijenac i zapaljena svijeće za sve pobijene. Vijenac su položili općinski načelnik Miro Kraljević, vicepostulator postupka mučeništva Fra Lea Petrovića i 65 subrać fra Miljenko Stojić te Pero Kežul, predsjednik Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća. Nazočili su predstavnici vlasti te predstavnici udruga proisteklih iz Domovinskog rata.

Euharistijako slavlje i klanjanje Isusu u Presvetom oltarakom sakramentu održano je 6. veljače. Završnica obilježavanja stradanja fratara 7. veljače, počela je molitvom pred ratnim skloništem gdje su pobijani širokobriješki franjevci 1945. godine, a nastavljena u crkvi kraj groba u koji su pokopani 22 fratra. U propovijedi fra Miljenko Štako, provincijal Hercegovačke franjevačke provincije kazao je da su do sada pronađeni posmrtni ostaci polovice ubijenih fratara te istaknuo potrebu pronalaska grobova ostalih ubijenih fratara, kao i poživljati tisuća ubijenih vjernika. Nakon mise upriličen je pokop fra Martina Sopte i fra Slobodana Lončara, čiji su posmrtni ostaci nedavno pronađeni u Ljubuškom (na Tomićs njivi).

Samostan je sustavno počeo djelovati i izvan strogo religioznih i karitativnih okvira 70-ih godina prošlog stoljeća. S početka usputno s dubovnim programima priređivao je likovne izložbe, organizirao dramatičnu skupinu koja je uspješno djelovala. Uređena je samostanska riznica 1979. i Biblia pauperum (prošlost kraja i samostana u slikama i zemljovidima). Nakon dovršenja zgrade koja je podignuta za umjetničku galeriju i vjeronaučno središte otvorena je Franjevačka galerija 1990, koja posjeduje mnoge umjetnine, počevši od slika starih majstora (XVII-XIX. stoljeće), preko klasika i majstora hrvatske moderne do slika i skulptura suvremena likovnog izraza. Ova je galerija uspješno djelovala i u vrijeme Domovinskog rata i bila pokretač i nositelj priprema u osnivanju Likovne akademije Sveučilišta u Mostaru sa sjedištem na Širokom Brijegu. Akademija djeluje od 1996. i smještena je u zgradi nekadašnjeg konvikta.

U proteklom ratu crkva i samostanske zgrade ostale su neotštećene, iako je grad raketiran i bombardiran u više navrata.

Široki Brijeg spada u razvijenije općine u Hercegovini. U oblasti poljoprivrede je industrija Lijanović. Privatno poduzeće Mepas bavi se trgovinom. Feal je privatna tvrtka za preradu aluminija, koja tržištu nudi aluminijske konstrukcije za građe-

vinarstvo i industriju. U proizvodnji koriste tehnologiju i sredstva za zaštitu okoliša.

U Širokom Brijegu djeluju mnoga uspješna kulturno-umjetnička i sportska društva. Tako je nedavno predstavljen jedinstveni nosač zvuka (CD) pod nazivom „Gango moja iz starih vremena ti si sama nikla iz kamena“. Širokobrijelke mažoreškinje su uspješne te sudjeluju i na međunarodnim emotrama i natjecanjima.

Svake godine se u ovom gradu održava Mediteran film festival. Festival je, 1913. godine, darovao Narodnoj knjižnici u Širokom Brijegu 30 vrijednih knjiga iz filmske umjetnosti.

Posebno mjesto u životu ovoga

grada ima Hrvatski nogometni klub Široki Brijeg, koji je bio i viceprvak kupa UEFA. Natječe se u premijer ligi Bosne i Hercegovine i više puta je bio prvak države.

Također je uspješan Hrvatski košarkaški klub Široki Primorka, koji je nedavno postao prvak Bosne i Hercegovine.

U gradu su dvije osnovne škole, gimnazija fra Dominik Mandić i spomenika Likovna akademija.

Dodite u Široki upoznajte prošlost povezujući je s ovovremenošću. Prošetite prema izvoru Lištice, udahnite svježinu šumske blagodati, ljekovite kadanje, vriješka, majčine dušice.

Luca Karsman

IZ NAŠEG PERA

Vratimo osmijeh na lice

Među starim papirima naših nevještom rukom napisan tekst: OSMIJEH

Osmijeh ne košta ništa, a djeluje čudesno. Obogaćuje onoga kome je upućen, a ne osiromašuje onoga koji ga daje. Bljesne poput munje, a sjećanje na njega može trajati vječno. Nitko nije toliko bogat, ni toliko siromašan da bi ga mogao ukratiti i svatko njime samo dobiva.

Osmijeh donosi sreću u kuću, pozdrav prijatelju, pomoć pri sklapanju posla. On je odmor umornome, putokaz izgubljenome, sunčeva zraka žalosnome, najbolji prirodni lijek protiv ljutnje. Osmijeh se ne može kupiti. Izmoliti, posuditi ili ukrasti, jer vrijedi samo kao poklon. A nitko i ne treba osmijeh koliko ga trebaju oni kojima se i ne može više ništa drugo pokloniti.

Pročitah i zamislih se. Gdje je moj osmijeh, kome i kada ga upućujem? Imam li osmijeh za ljude oko sebe? Prvo jutro iza toga vježbam osmijeh pred ogledalom. Osmijeh se vježba kao kopanje kukuruza, pranje suđa, pečenje palačinkama. Odlučim namijeliti se svima koje toga dana sretnem: pješaču na pješačkom prijelazu, vozaču sa prednošću prolaza, portirki na ulazu u poduzeće, radnicima s kojima radim, ljudima na povratku kući, ukućanima, komslijama, suncu koje zalazi, mjesecu koji izlazi. Iz namrgođenog srca ni molitva nije prava. I svevišnji različito gleda, na veselu krunicu i namrgođenu krunicu, radosno križanje i osorno križanje. Ljudi isto tako. Poslije veseloga dana zaspeš kao pčelica, spavaš kao beba. Imam 248 razloga da budem namrgođen. A samo jedan da se namijem i taj jedan je prevagnuo. Taj jedan, to ste vi. To si TI. Zato svima koji čitaju kotorvaroški glasnik i svim kotorvarošanima ma gdje bili, maštem rukom i šaljem osmijeh.

Voli Vas Val Mato!

Naši darovatelji

Za crkvu Kotor Varoš

1.	Mato Bujdo	100 KM
2.	Mato Marković (Joze)	100 EUR
3.	Ilija Pranjić Stipe	59 EUR
4.	Marko i Ivana Škrobić	50 KM
5.	Mirko i Jelka Kljajić	\$100 US
6.	Dražen Topalović	50 EUR
7.	Franjo Marić Đimo	200 HRK
8.	Franjo Marić Cico	100 EUR
9.	Mato Kljajić	100 HRK
10.	Juro Sirovina	100 EUR
11.	Juro Kovačić	300 HRK
12.	Zoran Kovač	110 KM
13.	Ilija i Mara Marić	100 EUR
14.	Manda Marić 30KM	30 KM
15.	Ivka Mandić	50 EUR
16.	Ivka Mandić	200 HRK
17.	Stipo i Kaja Josipović	50 EUR
18.	Marko Pranjić Lola	100 KM
19.	Luca Kovačić	200 EUR
20.	Petar Jukić	50 EUR
21.	Marko Stipić	50 EUR
22.	Mato Stipić	200 HRK
23.	Marko Bjelobrk Capo	280 HRK
24.	Miro Vidović	50 KM
25.	Stipo Davidović Jozin	300 HRK
26.	Niko i Jela Barušić	50 EUR
27.	Ivan Šimunović Cvičko	100 EUR
28.	Stipo Topalović Gaeko	200 KM
29.	Jakov Kljajić Pejavic	50 EUR
30.	Franjo Marić Đimo	200 HRK
31.	Stipo Šimunović	50 EUR
32.	Anto Julandžija	20 KM
33.	Luca Furjanić (Pupina)	1000 EUR
34.	Luca Furjanić (Pupina)	\$500 AUD
35.	Ilija i Jela Petrušić	40 HRK
36.	Ivo Zeba	50 EUR
37.	Ivka Kljajić (Petra)	50 EUR

38.	Filip Sirovina	40 EUR
39.	Ivan Šimunović – Cvičko	150 EUR
40.	Mara Stipić (Stipina) zv Brnjina	50 EUR
41.	Štefana Haberfellner	50 EUR
42.	Ivo i Dragica Ivić	50 EUR
43.	Mato i Mira Topalović	100 EUR
44.	Kaja Bjelobrk	50 KM
45.	Ivo i Luca Ivić	100 CHF
46.	Marko i Ruža Šimunović	100 EUR
47.	Anto i Milsdinka Marković	100 EUR
48.	Ile Vidić	100 EUR
49.	Pero i Kata Šimunović	100 EUR
50.	SIM.Tehnika	100 EUR
51.	Stipo (Ante) Zeba	100 EUR
52.	Pero Kajić	100 KM
53.	Ivica Karujica	50 EUR
54.	Perka Topalović	50 EUR
55.	Ivo Sirovina Ivića	50 EUR
56.	Stipo Grgić-Ivelje	100 EUR
57.	Mijat Zeba Cccarvin	50 EUR
58.	Anto Kovačić	50 EUR
59.	Željko Barbarić	50 EUR
60.	Stipo i Slavica Pilić	50 EUR
61.	Ivo Kovačić	50 KM
62.	Jako, Ivo i Petar Topalović	200 EUR
63.	Mihaela Bjelobrk	\$10 AUD
64.	Ruža Miškić	100 EUR
65.	Franjo i Ivka Stipić	50 EUR
66.	Mato Anušić	50 EUR
67.	N.N.	50 EUR
68.	Anto Topalović-Gacan	100 EUR
69.	Ivo Marić-Dajo	100 EUR
70.	Stipo Marčinković Bso	200 HRK
71.	Ivica Vidić (Ile)	50 EUR
72.	Ivo Vidić i Luca	100 EUR
73.	Stipo Vidić-Bfan	200 EUR

Za crkvu Vrbanjci

1.	Ilija Šipura Stipe	70 EUR
2.	Pero i Kata Šimunović	50 CHF

3.	Slobodanka Piličić	30 KM
----	--------------------	-------

Londonerčić

Sastojci:

- biskvit
- 5 žumanjka
- 10 dag šećera
- 15 dag maslaca
- 35 dag brašna

maslac:

- kiselo-krema marmelada od marelica

medjev:

- 5 bjelanjka
- 20 dag šećera
- 20 dag oraha

Priprema:

Zamijesite tijesto i razvaljajte ga na veličinu pleha od pećnice. (30x30 cm) Tijesto premažite tanko kiselo-kremom pekmezom od marelica. Unutite bjelanjke u smijeg, dodajte šećer. Lagano u to umiješajte orabe i smjesu premažite preko pekmeza. Sve pospite sjeckanim orasima. Pecite na 180°C otprilike 15-20 minuta (provjeriti kad je pečena donja strana) Narežite na male prutiće ili kockice i poslužite.

Kokos- kokos

Sastojci: *biskvit*: 3 jaja, 3 male žalice šećera (žalica 90 ml), 3 male žalice mlijeka, 2 male žalice ulja, 3.5 male žalice brašna, 2 male žalice kokosa, 1,5 žlice praška za pecivo (ili jedna vrećica), 1/4 male žlice soli, 1 velika žlica vanilija ekstrakta (ili 2 vrećice vanilin šećera), 2 manje žlice vrhnja, 3 žlice kakaoa, *glazura*: 10 žlica vode, 8 žlica šećera, 150 g maslaca, 150 g čokolade (ja stavim pola mliječne pola crne), 2 male žalice kokosa + za posipati.

Priprema:

Za *biskvit* prvo dobro umutiti jaja sa šećerom oko 5 minuta i onda dodati ostatak sastojaka osim kakaa. Izliti polovicu tijesta, pa u drugu staviti 3 žlice kakaa, izmiješati pa preliti preko prvog dijela. Peći u podmazanoj tepsiji (moja je 30x20 cm) na 175°C 45 minuta (provjeriti čaškalicom je li pečeno, ovisno od pećnice može trebati više ili manje vremena).

Za *glazuru* staviti šećer i vodu u šerpu i malo promiješati onda dodati maslac i čokoladu i miješati dok se ne otopi i počne kuhati. Kad počne kuhati skloniti s vatre i dodati kokos, pa vratiti da opet prokuha.

Kad kolač izvadite iz pećnice izbošti ga vijelom drškom drvne žlice i preliti vruću glazuru preko vrućeg kolača. Pustiti da se malo prohladi i onda posuti kokosom.

U slast!

Naši darovatelji

Za Glasnik					
1.	Ilija Prunjić	10 EUR	7.	Stipo i Kaja Josipović	20 EUR
2.	Mato Kljajić	50 HRK	8.	Stipo Topalović Gacko	10 KM
3.	Kata Puškarić	10 KM	9.	Stipo Davidović	100 HRK
4.	Ivka Šimunović	10 KM	10.	Dragica Ivić	10 KM
5.	Alojz Jukić	100 HRK	11.	Ivan Jakić	10 EUR
6.	Ivka Mandić	100 HRK	12.	Mara Zeba	10 EUR

UKSA

1.	Mato Marković Jozc	50 EUR	12.	Stipo i Kaja Josipović	20 EUR
2.	Mara Marić	20 EUR	13.	Marko Prunjić Lola	50 KM
3.	N.N.	10 KM	14.	Mara Marić	30 KM
4.	Petka Bilobek	20 EUR	15.	Stipo Topalović Gacko	10 KM
5.	Josip i Vlatka Šimunović	20 EUR	16.	Filip Sirovina	5 EUR
6.	Dražen Topalović	50 EUR	17.	Mato Kovačić	10 KM
7.	Manda Barišić	20 KM	18.	Ilija Prunjić	50 KM
8.	Mato Kljajić	50 HRK	19.	Ile Vidić	20 EUR
9.	NN	\$150 AUD	20.	N.N.	200 BUR
10.	Miro Vidović	20 KM	21.	od prodaje kolača za Uskrs	570 KM
11.	NN	20 KM	22.	Rozalija Vidović	200 EUR

HUMOR.HUMOR.HUMOR.HUMOR.

Pita Mujo Hasu:

- Zašto bolan uvijek sjediš na prozoru dok tvoja žena pjeva?
- Da ne pomisle ljudi da je tužem.

Pitali cigu:

- Cigo koji sok najviše voliš?
- onaj od dva litra!

Kaže Mujo Fati:

- Hajde da sebi priuštimo jedan lijep vikend.
- Fata:
- Hajde, može, super ti je ta ideja.
- Mujo:
- Onda, vidimo se u ponedjeljak.

Razgovaraju dva prijatelja.

- Čovječe, ne mogu spavati, dngnjem na deset mjesta.
- Ja, od kako sam uzео kredit spavam kao beba – reče ovaj drugi.
- Pa kako čovječe? – upita prvi.
- Budim se svakih sat vremena i plačem.

Zvoni telefon u policijskoj postaji.

- Javlja se dežurni policajac.
- Halo,
- Halo policija ušla mi mačka u kuću.
- Pa gospođo to je samo mačka, nema potrebe da paničarite.
- Nisam ja gospođa nego papagaj.

Idu Mujo i Haso na planinu i Mujo nakon 300 metara kaže:

- Šššš... Na to će Haso:
- Reći ćeš kad dođemo na vrh.
- Opet na 700 metara Mujo:
- Šššš... - Čekaj više, reći ćeš mi na vrhu!
- nervozno će Haso.

Dođu oni na vrh planine i sad Haso pita Muju:

- Što si htio?

Mujo:

- Šššš... ša... šator smo zaboravili!

Vraćaju se oni dole i na 700 metara Mujo opet:

- Šššš... - Šuti bolan, reći ćeš kad sidemo
- kaže Haso.

Opet Mujo na 300 metara:

- Šššš... - Ama, jaranе, sačekaj da vidimo!
- Dođu oni dole i kaže Haso Muji:
- Što si htio?

Mujo:

- Šššš... ša... šalio sam se.

ZANIMLJIVOSTI

-Krtica za samo jednu noć može iskopati tunel dug 91,4 metra, a krtice mogu biti izvrsni plivači. U Škotskoj je nađena jedna dok je ronila na udaljenosti od 2,4 kilometra od obale.

-Nojevo jaje ima zapreminu kao 24 kokošja jajeta. Da bi se skuhalo potrebno je od 40 minuta, do 1,5 sati, a njegova ljuska neće puknuti čak ni pod težinom od 127 kilograma.

-Vilin konjic lovi hranu pomoću korpe koju formira posebnim položajem nogu.

-Kananinci su najdugovječnije ptice ljubimci. Ponekad žive i 30 godina, iako je njihov prosječni životni vijek od 12 do 15 godina.

-Bik nije u stanju razlikovati crvenu od bilo koje druge boje.

-Slon može usisati svojom surlom 9,08 litara vode.

-Pronačavanje života crvendaca pokazalo je da ova ptica dnevno pojede 4,26 metara glista i tako se ugoji za 41 %.

-Kivi, vrsta ptice, ponekad izleže jaja koja su teška kao četvrtina njezina tijela.

HUMOR.HUMOR.HUMOR.HUMOR.

 Nema raja bez rodnoga kraja!

